

پیخہ مہت مالہ کا بی گرفتاری

بہ رہہ فکرا
تہ حسین ئیبراہیم دؤسکی

كتیب : پیخه مهت مالہ کا بی گرفتاری

نقیسہر : تہ حسین ئیبراہیم دوسکی

بہرگ : نجم الدین بیری

چاپا : ئیکى ۲۰۱۱

چاپخانہ یا پوژھه لات – ھهولیر

ژمارا سپارتنى ل پەرتوو کخانه یا بەدرخانیاں ل دھوکی: ۲۵۱۸

ژوہشانین پەرتوو کخانه یا (دیاربەکر) ل زاخۆ

پیشگوئن

حه مد وسوپاسی بو وی خودایی بن یی نفسی مروقی ژ
نه فسه کا ب تنی دای، پاشی جوئی وی ژئی ئافراندى، وگه له ك
نیرومى ژئی چيكرين و ل سهر عهردى به لاق كرين، وصه لات
وسه لام ل پیغه مبه ری وی بن، ئه وی هاتی رحم دلوقانی بو
هه می عالمی، پئی ئاشكهره كرو به ری مه دایى، وئهم ل
سهر داجوونى هشيار كرين وژی داینه پاش، و ل ههر كه سه كى
پيكا وی گرتى، و ب شریعه تی وی رازی بووی هندى دنیا هه بت.

خویشك وبراين هیژا !

ئه گهر ئهم باش به ری بدهینه شه ریعه تی ئیسلامی، ووان پئی
ورپبازین ئه و پی هاتی، دى باش بو مه ئاشكهره بت كو قى
شه ریعه تی ئه و پیپك وقاعیده یین بنه جه یین داناین یین مالی ژ
هه می پهنگین گرفتاری وپارچه بوون و خرابیان دپاریژت، وئهو
بیروپا ومه بده ئین راست ژى یین ده سنیشان كرين یین كو هه می
پهنگین خه له ت تیك گه هشتن وئاریشه یان ژئی دده ته پاش، ئه و
گرفتاری وخه له ت تیك گه هشتن وئاریشه یین كو خوشی ورحه تی
وئیانى ژنك خه كى مالی رادكه ت، و ل شوینی نه خوشی وكه رب
ونه ئیانى دئینت، و ب راستى هنگی ئه و ئارمانج ب بهر پییان

دکه‌قت یا (زه‌واج) وچیکرنا (خیزانی) ژ بهر هاتیه دورستکرن،
 کو په‌یدا کرنا (قیان و دلوقانی) یییه.. خودایی مه‌زن د نایه‌ته‌کا
 پیروز دا دبیرت: ﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا
 إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴾ ﴿٢١﴾
 (الروم: ۲۱) ژ نیشانی مه‌زنی خودی نه‌وه وی جوتی هه‌وه ژ هه‌وه
 ب خو ئافراندیه، دا هوین پی قه‌حه‌ویین، ووی قیان و دلوقانی کره
 د ناقبه‌را هه‌وه دا، و د قی چهندي دا نشان بو وی ملله‌تی هه‌نه
 یی هزرا خو د نایه‌تان دا بکه‌ت.

وهندی نه‌فد قیان و دلوقانیه د ناف مالی دا، ب تایبه‌تی د ناقبه‌را
 ژن و می‌ران دا هه‌بت، مه‌عنا نه‌و ئارمانجا مال ژ بهر هاتیه
 دورستکرن یا ب جهاتی، وهر جاره‌کا (سه‌فینا مالی) تویشی
 ره‌شه‌بایی ئاریشه وگرفتاریان بوو، وقی سه‌فینی کاپتنه‌کی وده‌سا
 نه‌بت وی بهارژوت هه‌تا ب سلامه‌تی بگه‌هته‌کناری ته‌ناهی، بی
 گومان نه‌و سه‌فینه دی تووشی ئاسته‌نگین مه‌زن بت و دویر نه‌گره
 ل ده‌مه‌کی نی‌زیک پی‌لین دژوار وی نقو بکه‌ت.

وپو‌یته‌پیکرنا ئیسلامی یا به‌رچا‌ف ب مالی، وکارکرنا پی‌خه‌مه‌ت
 پاراستنا مالی ژ هه‌می گرفتاری و ئاریشه‌یان ژ هندی دئیت چونکی
 مال نه‌و لینه‌یا سه‌ره‌کیه یا دیواری جفاکی ژ پی‌ک دئیت،
 وئاشکه‌رایه هندی لینه‌یا موکم بت دیوار ژ دی یی موکم بت، ژ
 لایه‌کی دی قه‌ مال مه‌دره‌سا ئیک‌یییه یا که‌سین جفاکی لی دئینه
 په‌روه‌ده‌کرن، وهندی نه‌و مه‌دره‌سه‌کا ب پیک و پی‌ک بت، ویا دویر

بت ژ به لا وگرفتاریان، ئەو کەسین ئی دئینه پەرودەکردن ژى دى
دريک وپیک بن، وجقاک دى مفایى ژى وەرگرت..

هەر ژ بهر قى چەندى بوويه ئيسلامى بەرگه‌پريان کريه کو وان
هەمى ناسته‌نگان ڤاکه‌ت ييڻ کو دکەقنه د ناڤه‌را ژن وميران
ودبنه ئەگه‌را هندى کو ڤيان ودلوقانى ژ ناڤه‌را وان ڤا ببت، وتيک
گه‌هشتن وته‌ناهی د ناڤ مالى دا نه‌مينت، ئيسلامى به‌رى ژن
وميران دا وى ڤيکى يا ديوارى ڤيانا وان پى موکم دبت،
وپه‌يوه‌نديا ژن وميرينيى د ناڤه‌را وان دا پتر ب هيژ بکه‌فت، دا
ئەو بشيڻ ماله‌کا رحه‌ت وته‌نا، يا تڙى ڤيان وتيک گه‌هشتن ناڤا
بکه‌ن، کو ببه‌ته ئەگه‌را ئاڤاکرنا جڤاکه‌کا ب هيژ. وه‌ر ژ بهر قى
چەندى - ديسا دى بيژين - ئەو کەسین دڤيڻ جڤاکى به‌رڤينن،
وئەخلاقي ئوممه‌تى د بهر پييان ڤه‌ده‌ن، به‌رى هەر تشته‌کى کارى
بو ژيکڤه‌کرن وخرابکرنا مالى دکه‌ن، ئی دگه‌پرين په‌يوه‌نديى د
ناڤه‌را ژن وميران دا ژ لايه‌کى ڤه‌ و د ناڤه‌را ده‌يباب وعه‌يالى دا ژ
لايه‌کى دى ڤه‌ خراب بکه‌ن ويڤخنه ژير گڤاشتنا ئاريشه
وته‌نگاڤيان، جار ب ناڤى سه‌ربه‌ستى وئازاديا کەسى، وجار ب
ناڤى به‌رڤه‌قانيا ژ مافى ژنى وزاروکان، وجار ب هنده‌ک ناڤين دى..
وئارمانجا دويماهيى هەر ئەوه ئەو (سه‌فينا مالى) بيڤخنه به‌ر
هه‌رهبايى نه‌رحه‌تيى، دا جڤاکه‌کا سست وئيک نه‌گرتى په‌يدا
بکه‌ت، ئو جڤاکا نساح يا نه‌شيټ به‌رڤه‌قانيى ژ هه‌بوونا خو بکه‌ت،
وبه‌ر ب ئارمانجين خو ييڻ مه‌زن ڤه‌ بچت.

وتشتی دبتہ جہیٰ مخابنیٰ ئەوہ گەلەك جاران ھەردو لایین
سەرەكی یین بەرپرس ژ پاراستنا مالی كو ژن ومیرن، ژ بەر ھندەك
مەصلحەتین خو یین بەرتەنگ، یان پیخەمەت پاراستنا ھندەك
دیتن وبوچوونین خو یین تاییبەت، دەوری خو یی مەزن ژبیر دكەن،
وبیی ب خو بحەسیین دبنە باشتەین ئامیرەت بو ب جھئینانا ھەز
ونارمانجین وان كەسان یین دخوانن جفاكا وان بەهەرقینن، دەمی
سەفینا مالا خو ل بەر ھەربایی ئاریشە وگرفتاریان دەیلن، وکاری
بو ھندی ناکەن ئنیەتین خو دورست بکەن، و دگەل ئیک پویننە
خواری و ب رحەتی دان وستاندنی بکەن، وگوھداریا ئیک ودو
بکەن، وھندەك جاران ب گیانەکی وەزشتی - وەکی برادرین مە
یین وەرزشقان دبیزن - ھندەك (تەنازولاتان) بو ئیک ودو بکەن، و
ژ بورج وکەلاتین خو یین بلند بینە خواری، وھەردو لا نارمانجا
خو بکەنە (پارستنا مالی ژ گرفتاری وناستەنگان) ئەگەر خو ل
سەر حسیبا قەبویلکرنە ھندەك خوچەماندنێ ژێ بت!

قېجا پیخەمەت ئاڤاکرنا مالەکا بی ئاریشە وگرفتاری،
ودورستکرنە رەوشەنبیریا دئیک ودو گەهشتنی د ناڤبەرا ژن
ومیران دا، مە دقیت ھندەك خالین گرنگ د قی دەلیقەیی دا ب
رەنگەکی ئاشکەرا و صەریح ل بەر چاڤ بدانین، دا زەلام بزانت
کانی واجبی وی چیه وپی لی نەدانت، وکانی حەقی وی چەندە
وزیدەتر نەخوازت، ھەر وەسا دا ژن ژێ بزانت کانێ واجبی وی

چيه و حه قى وى چهنده وڙى دهرباس نه بت، مه دقيت هندهك
گوتنين كورت بيژين..

هيڅيا مه ژ خودى نه وه نهو مالين مه ژ همى گرفتارى
وئاستهنگان پياړيزت، وجقاكا مه بكه ته جقاكه كا وده سا هر ئيك
تيډا واجبى خو بزانت و ب جه بينت، ومافى خو بزانت و ببينت..
وئهو وى دفن بلنديا وده سا ب رزقى مه نه كهت يا ئيكا هند ژ مه
چى بكه ت نه م خو د سهر حه قىي را ببينين.

خۆپاراستن بەری چارەسەریی

دختۆران قاعیدەییەکی ھەیی دییژت: "خۆپاراستن ژ چارەسەریی باشترە" بۆ نموونە: ئەگەر ئییشەکا قەگرل جەھەکی یا بەلاق بێت، وئەقی ئییشی گەلەك خەلك قەگرت بێت، و دختۆر ناگەھداریی بدەن کو کەس نەچتە قی جەیی، چونکی ئحتمالا مەزن ئەو ئەو ئییش وی ژێ قەگرت.. وکەسەکی ل بەر بێت بچتە وی جەیی، پشیتی وی گوھل قی ھشیرکرنی دبت دی چ کەت؟

دی چت قەستا وی جەیی کەت ودلی خۆب ھندی خوش کەیی کو بەلکی ئەو ئییش نەئیتە وی، یان ئەگەر خۆ ھاتی ژێ قەیدی ناکەت ئەو دی چارەسەریا خۆ کەت ژ وی ئییشی.. یان ژێ ئەو دی ل چوونی لیقە بێت، ئەگەر خۆ ئەو لیقەبوون ھندەك خوسارەیی ژێ بگەھینتی؟

عەقلی ساخلەم دییژت: خۆپاراستنا وی ب نەچوونا وی جەیی باشترە ژ چارەسەریا وی ژ وی ئییشی پشیتی چوونی، چونکی ئحتمالا سالامەتی د خۆپاراستنی دا پترە، پشیتی ھنگی چارەسەری نە ھەر جار یا ب مفا و بەرھەمدار.

پشتی قی چهندي ئەف قاعیده نه ب تنی د مهسهلین
 ساخله می دا راست دهر دکهفت، بهلکی ئەو د مهسهلین جقاکی
 ژي دا دهوری خو دبینت، وئیك ژ وان مهسهلان مهسهلا پاراستنا
 مالی یه ژ گرفتاریان، یه عنی: ئەگەر مروڤهکی بقیّت مالا وی مالهکا
 بی ئاریشه وگرفتاری بت دقیّت ئەو قی قاعیده یی ب کا بینت،
 قاعیده یی: " خو پاراستن باشتەر ژ چاره سه یی " چونکی
 خو پاراستن بهراهیی دئیت.

مه عنا: ئەو زهلام وئەو ژنا بقیّت مالا وان یا بی گرفتای بت،
 دقیّت هەر زوی وهیشتا بهری مالا ئیک ژ وان بیته دانان ئەو هزرا
 خو د دانا مالهکا بی گرفتاری دا بکهت، وخو ب هیقا هندی قه
 نه هیلت کو مالهکا تیگر گرفتاری بدانت، پاشی ل پیکین
 چاره سه ریا وان گرفتاریان بگه پیین، چونکی کی دبیرت چاره سه ری
 هنگی دی فایده کهت؟

وئەگەر ئەم شه ریه تی ئیسلامی بخوینین، وبه ری خو بدهینه
 وان ئە حکامان یین بو دورستکرنا مالی هاتینه دانان، دی بینین
 پویته یه کی باش ب قی مه سه لی یی هاتیه دان، و ل قیری سی
 خالین گرنگ هه نه دقیّت به حس ژي بکهین:

یا ئیکی: هلبژارتنا باش:

ومه خسه دا مه ب هلبژارتنی ل قیری ئەوه زهلام - هەر وه سا ژن
 ژي - بهری هزری د چیکرنا مالا خو یا پاشه پروژی دا بکهت دقیّت

هلبژارتنا هەر ئیك ژ وان بو شریکی وی یی دی هلبژارتنه کا
 راست و دورست بت، یه عنی: هەر ئیك ژ وان دقیت باش ل بیرا خو
 بینته قه کو ئەو کهسی ئەو ئەقرو بو خو هل دبژیرت سو باهی
 مالەك دی وان هەردوو ان کو م کهت، و ژیا نه کا هە قیشك دی وان
 گه هینته ئیك، و ئەو هەردو پیکفه دی بنه ستوینین دورست کرنا
 مالەك و خیزانه کی.

وزه لام دەمی ژنکه کی بو خو هل دبژیرت دقیت ژبیر نه کهت کو
 ئەق ژنه یه یا کو ژ ئەقرو و یقه دی پشکدریا وی د ژیا نا وی دا
 کهت، و ئەو ه ا دی بته دهیکا زاروکی و، وجهی باوهری و سڤ
 ونهینین مالا وی، قیجا خوشیه کا بهروهخت یان مه صلحه ته کا
 ئه رزان بلا ئیکا هند ژ وی چی نه کهت ئەو قی راستیی ژ بیرا خو
 ببهت.. نه بهس هنده، به لکی دقیت ئەو ل بیرا خو بینته قه کو ئەو
 ئەو مالا وی ئەو ژن ژئ هلبژارتی ئەوی ژی کارتی کر نه کا مه زن ل
 پاشه پوژئ دی ل سەر مال و عیالی وی هه بت، چونکی خوارزا
 دده نه ب خالا قه - وه کی ئەم ب کوردی دبیزین - قیجا دەمی ئەو
 ژنه کی بو خو هل دبژیرت دقیت ئەو قی ژی ژبیر نه کهت.

گه له ك که سان - ژ کچ و کوپان - دەمی ژئ دئیه خواستن بریارا
 ژن ئینانی یان شو یکر نی بدهت، و گا قه مه سه له دبته هلبژارتنا
 لای دی ئیك ژ وان هزرا خو گه له ك د قی چه ندی دا نا کهت، و دبته
 هەر ئعتباری نه ده ته قی خالا گرنگ، به ری وی ب تنی دمینه
 ل هندی کانی جوانی و مال مه زنی و مه نصب و ده وله مه ندیا لای

دی هند تی هیه وی هیژای هندی بکته ئه وی هلبژیرت
یان نه، دی بیژت: ئه قه مروقی منه چیتره ژ ئیکی بیانی، ئه قه یی
زهنگینه دی ژیانه کا خوش بو من پهیدا کهت، ئه قی جوانی یان
مه نصبه کی مه زنی هه ی دی پی سهربلند بم.. وهتد، وهزرا هندی
ناکهت کانی ئه قی ئه و پیئقی و (موئه هلات) هه نه یین وی دکه نه
زه لامه کی باش وبابه کی ب کی رهاتی بو عه یالی.. قیجا پشتی چار
دیوار وان دگه هینه ئیک وئو ژ نیژیک ب سهر ئیک و دو هل دبن، ژ
نوی دی زانن کو به ری وان نه مابوو ل تشتی ژ هه میان گرنکتر،
ئو ئه خلاق ی باش یی به رده و امیی دده ته ژینا وان یا هه قیشک،
قیجا ههر ژ هه یقا ئیکی گرفتاری وئاسته نگ دی که قنه د ریکا
سه عاده تا وان دا، قیجا هنگی لومه ل کی بیته کرن؟

پیغه مبه ری خودی - سلاق لی بن - د گوتنه کا خو دا دبیزت:
﴿ تَنْكَحُ الْمَرْأَةَ لَأَرْبَعَ: لِمَالِهَا، وَلِحَسْبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاظْفَرْ
بِذَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ ﴾ ^(۱) یه عنی: عه ده تی مروقانه ئه و ژنکی ژ
به ر چار تشتان ماره دکه ن: ژ به ر مالی وی، و ژ به ر حه سه ب و مال
مه زنی وی، و ژ به ر جوانیا وی، و ژ به ر دینی وی، و ته نه گهر
باشیا دین و دنیا یی دقیت تو ژنکا خودان دین هلبژیره..
- بوچی یا خودان دین؟

(۱) موسلم قه دگو هیژت .

- چونکی ئهو دى شريكهكا قهنج بت بۇ ژينا ته، ودى دهيكهكا
باش بت بۇ عيالى ته، ودى هاريكارا ته بت ل سهر دورستكرنا
مالهكا بى گرفتارى.

ئەقە ب نسبەت ژنكى، و ب نسبەت زەلامى هەر پيغەمبەر
- سلاق لى بن - دىيژت: ﴿إِذَا أَتَاكُم مِّن تَرْضُونَ خَلْقَهُ وَدِينَهُ
فَرُجُوهُ، إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُن فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفُسَادٌ عَرِيضٌ﴾^(۱)
يەئنى: ئەگەر ئهو كەسى ھوين ژ ئەخلاقى وى ودينداريا وى
درازی ژنكهكا ھەوہ خواست ھوين وى بدەنى، چونكى ئەگەر
ھوين وە نەكەن فتنە وفەسادەكا بەرفرەھ د عەردى دا دى بەلاق
بت، ووہ نەبت بىتە ھزركرن كو گرنگيدانا ب ئەخلاقى ودينداريى
ب تنى تىرا ھندى ھەيە كو ژينەكا بى گرفتارى بۇ ھەردو لايان
پەيدا بكەت، فاطما كچا قەيسى د گۆتنەكا خو دا ئاشكەرا دكەت
كو دو زەلامان ئهو دخواست، ئهو چوو پسيارا خو ب پيغەمبەرى -
سلاق لى بن - كر، ئينا پيغەمبەرى - سلاق لى بن - گۆتى: ھندى
فلان كەسە مروقهكى صعلووكە يى پرويتە چو مال نينە، وھندى
يى ديبە كەسەكى بى تبعەتە ژنكان دقوتت! ^(۲). مەئنا: ژقى
چەندى ئاشكەرا دبت كو قان مەسەلین دى يین جفاكى ژى دەورى
خو د بەردەواميا ژينەكا تەنا ورحەت دا ھەيە، بەلى دين وئەخلاقى
باش ل مەرتەبا ئىكى دئيت.

(۱) ئبن ماجە قەدگوھيژت .

(۲) وەكى موسلم ژى قەدگوھيژت .

يا دووی: دیتن ویئکدو ناسین:

ئەقە ژى ئىك ژ وان ئەگەرانه یین ل پاشەپوژى گفتارى
وئاریشهیان ژ مالى ددەنە پاش، موغیرەیی کوپى شوعبەى
بەحسلى خو دکەت کو جارەكى وى ژنکەك بو خو خواست،
دبیژت: من سوحبەتا خو بو پیغەمبەرى - سلاق لی بن - کر، ئینا
وى گۆتە من: تە بەرى خو دایى؟ من گۆتى: نەخیر، گۆت: وى
گۆتە من: هەرە بەرى خو بدی ئەو چەندەیه دى بەردەوامی دەتە
قیانى د ناڤهرا هەو دا ^(۱).

مەعنا: دیتن ویئکدو ناسین بەرى بریاردانا رازیبوونى
تشتەكى فەرە کو (زەواجا وان) مەشرووعەكى سەرکەفتى بت،
ونابت زەلام یان ژنك ب هەمى قە پال بدەتە سەر رهئى وبوچوونا
هەقال وکەس وکاران بیى ئەو ب خو شریكى ژینا خو ببینت
وبنیاست، وگەلەك مال یین تووشى گرفتارى وخرابوونى بووین ژ
بەر هندی چونكى ژن ومیران ل سەرى ئىك ودو نەدیتبوو، یان
نەنیاسى بوو، و ب تنى وان ئەتەمادا خو دابوو سەر گۆتن ورهئى
وبوچوونین هەقال ونیاسان، وپشتى ئەو بەرانبەر واقعی
پراوەستاین پەشیمان بووینە.

(۱) ترمذی وئبن ماجه قى حەدىسى رىوايهت دکەت.

يا سبي: هشاري شهرتين ب زهحمهت به:

گهلهك جاران وهسا چي دبت ل دهمي خواستني زهلام يان ژن
هندهك شهرت وداخوازيان ژ لايي دي دكهت، وئەف لايه رازيبوونا
خو ل سهر وان شهرتان ئاشكهره دكهت، ودبت دهمي ئەو رازيبوونا
خو رادگههينت ئەو دزانت كو ئەف شهرته بو وي يي ب زهحمهته
ودبت ههر ئەو نهشييت ب جه بينت، بهلي د گهل هندی ژي ئەو دي
موافهقي كهت، وپشتي حهماسا وان يا عاطفي سار دبت، وئەو
پوي ب پوي خو بهرانبهر واقعي دبينن، ژ نوي ئەو ب گرانيا وان
شهرتان دحهسييت يين وي خو پي مولزهم كرى، وگاڤا لايي
بهرانبهر نه يي مجده د ب جهئينا نا وان شهرتان دا گرفتاري
وئاريشه دهست ب پهيدا بوني دكهت، وخوشيا ژيني ل بهر ههر دو
لايان دبتە نهخوشي!

ونيزيك ژ قي مهسهلي گرانكرنا ژنكي يه بو باري زهلامى، دي
بينى ژنهك بهس ژ بهر هندی دا خهلك نهه دهه پوژان مهدهين وي
بكهت، دي رابت باري زهلامى هند گران كهت كو ئەو بكهفته بن
دهينان، و ژ بهر ههر ئەگهركا ههبت زهلام دي خو مهجبوور بينت
كو ليڤه نهبت وبهردهواميي بدهته مهشرووعى خو، لهو دي دهست
ب دهينان كهت دا مهسهلي ببهته سهرى، وپشتي خهلك وگوتنيين
وان دچن، وژن خو د مالهكا وهسا دا دبينت يا ل بن دهينا، پوژ بو
پوژي تبعهت دي ئينه گوهارتن وموشكيه دي سهرى هلدەن،

ودویر نه‌بینه مه‌سه‌له ب زیزبوونی یان به‌ردانی ب دویماهی
بیٚت.

قٚجا نه‌گه‌ر ته‌ ماله‌کا بیٚ گرفتاری بقٚیت هه‌ر ژ ده‌سپیکیٚ خوٚ
ب وان شه‌رتان گریٚ نه‌ده ییٚن کو تو دزانی ب جهٚئینانا وان ب
ته‌قه‌ نائیٚت.

زهلام و دو ديتنين ههقدژ

بارا پتر ژوان ئاريشه وگرفتاريين ئه قرو د گهلهك مالان دا و د
ناق گهلهك خيزانان دا پوي ددهن، ئه گهر مروفت ب چاقي
په خنه گريي بهري خو بدهتي دي بينت ئه گهر د پشت پرا دو
دیتنين خهلهت وههقدژن يين كو زهلامين جفاكا مه پي بهري و
ددهنه ژنكي، و ل سهر بناخه يي قي ديتني - پشتي هنگي - ئهو
سهره دهريي د گهل ژنكي دكهن..

دیتنا ئيكي: كي مكرنا ژني وپيليدنا حهقي وي تيدا ههيه:

هندهك زهلامان دي بيني ب چافهكي كي بهري خو ددهنا
ژنكين خو، وهزر دكهن دهوري وان د مالي دا دهوري خدامهكا
گوهداره، دقيت بهس كاري وي ب جهئنانا ئهوامرين زهلامی
بت، ووي حهق نينه مايي خو د تشتهكي بكهت حهتا زهلام
دهستويريي نه دهتي، وههر جارهكا وي بسته كرو د بهر زهلامی پرا
ئاخفت ئهو وي كوفرهكا وهسا كر چو جاران بو نائيته غهفراندن،
لهو دقيت جزايهكي دژوار وهرگرت، و ل سهر بناخه يي قي ديتني
زهلامی حهقي هه ي ژنكي ئيهانه ورهزيل بكهت، گوهداريا چو
گوئتني وي نهكهت، ورهئيا وي د چو مهسهلان دا وهرنهگرت،
وگاڤا ئيكي گوتي: تو بوچي قي چهندي دكه ي؟ بهرسقا وي يا

حازره: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ﴾ و دی رابست ئایه تی وه سا ته فسیر که ت وه کی دلی وی دخوازت، نه وه کی خودی گوتی!

وئو ژ بیرا خو دبهت کو خودی د ئایه ته کا دی دا دبیرت: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ (النساء: ۱۹) یه عنی: گه لی زه لا مان هوین ب باشی وقه نجی تی که لی وسه ره ده ری د گه ل ژن کی خو ب که ن، وئو گه ر جاره کی هه وه تشته کی هه وه ی نه خوش بت ژ ئیک ژ وان دیت، هوین که ربا خو نه ها قینی، چونکی دبت که ری ب هه وه ژ تشته کی قه ب ب وئو ب خو خودی خیره کا مه زن ب که ته تی دا.

و ژ پیغه مبه ری - سلاق لی بن - دئیته قه گوهاستن دبیرت: ﴿خَيْرَكُمْ خَيْرِكُمْ لِأَهْلِهِ وَأَنَا خَيْرِكُمْ لِأَهْلِي، مَا أَكْرَمَ النِّسَاءَ إِلَّا كَرِيمٌ، وَلَا أَهَانَهُنَّ إِلَّا لَنِيمٍ﴾^(۱) یی باشتر ژ هه وه ئه وه یی بو مالا خو یی باش بت، وئو ژ هه وه هه میان باشترم بو مالا خو، ئه وه قه دری ژنکی دگرت یی ب قه در بت، وئو ژنکی بی قه در دکهت یی بیخیر وله نیم بت.

دیتنا دووی: سه ره ردانا ژنی تی دا هه یه:

به رانبهر بوچوونا ئیکی یا زوردار بوچوونه کا هه قدر هه یه، ئه و ژی هنده ک زه لام چ ژ لاوازی خو بت چ ب هیجه تا قه درگرتنا ژنی بت، دهوری خو ب دورستی د مالی دا ناگی رن، وژنی سه ره ردای

(۱) حاکم ژ عه لی قه دگو هیزت، وسه نه دا وی چه نده کی لاوازی تی دا یه!

وبی زېره قانی دهیلن، وړیکې ددهنې کو چي تشتی وی بقیّت
 بکته، کیڅه بیّت کیڅه بچت، چ بکته چ نهکته.. وهکی حیشترا
 صالحی یا نازا بت!

وئەقی بۆچوونی ژي زۆرداری تیدا ههیه، زۆرداریا د دەر حەقا
 مالی وعه یالی دا، وتورمبیلې ئەگەر دو کهسان خو د بهر هاژوتنا
 وی پرا کر، وهر ئیکي قیا بهری وی بدهته لایهکی، ئەو تورمبیل
 یان دی وەرگه پریّت یان ژي دی خو ل دیواره کی دت!

خودی د قورئانی دا دەمی به حسی ژن ومیران دکته، دبیرت:
 ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ﴾ (البقرة: ۲۲۸)
 هندی وی واجبی دکهفته سهر ملین ژنی هند حەق ژي وی ههیه،
 وزه لامان دهرجا وان ژي ژان پتره.. ئەو دهرجا پتر چیه؟ وهکی
 ژهندهک ئایه تیندی بو مه ئاشکەرا دبت ئەو دهرجا (قیوامه تی)
 یه، یه عنی: هاژوتنا سه فینا مالی پیخه مهت گه هشتنا کناری
 ته ناهیی، وئەف دهرجا زه لامی یا پتر ب راستی (ته کلیفه که) بو
 وی نه کو (ته شریفه) وهکی هندهک هزر دکهن.

هر چاوا بت خودانی قی دیتنی ژي ب پرهنگه کی دی ئیهانا
 ژنی دکهن، و وه نه بت ئەو هزر کهن کو ئەو دەمی ژنی سهر بهردای
 دهیلن ئەو قه دری ددهنی یان ئحترامی لی دگرن، نه خیر! بهکی ئەو
 پړیکې ل بهر وی خوش دکهن دا ئەو ب ته حسست، دا پشتی هنگی
 ههر ئەو یین پړی دایی بیّن جزایه کی دژوار سهر ته حسینا وی
 بدهنی، و د گهل خودانی دیتنا ئیکي ئەگەر ژن قه در وبهایي خو ژ

دهست بدهت، د گهل خودانيڼ قى ديتنا دووى ژن گهلهك جاران
 قه در وكه رامهت ورحا خو ژ دهست ددهت، ب هيجه تا (شويشتنا
 عارى) ئهوا زهلامى ب بى عاريا خو بهرى ژنى دايى پاشى قياى
 عهيبا خو ب تييرنا غهبرى خو ژى ببهت.. قيجا بيژنه من: كيژ
 زوردارى مهزنتره؟

هر چاوا بت ئهقه ههردو ديتنيڼ خهلهت بو ژنى ژ لايى زهلامى
 قه گهلهك جاران دبنه ئهگهرا هندى كو گرفتارى وئاريشه ييڼ مهزن
 د مالى دا پهيدا بن، قيجا ئيك ژ مهزنترين ريكيڼ پاراستنا مالى ژ
 گرفتاريان ئهوه زهلام ديتنا خو بو ژنى، وته عامولا خو د گهل وى
 ب تهرازا شريعته بكيشت، ههددى خو بزانت و دسه رپا باز
 نهدهت، وحهقى خو ژى بزانت سستىي تييدا نهكهت، وژن ژى ژ
 لايى خو قه ههددى خو يى درست ئهوى خودى بو داناي بزانت،
 وپى لى نه دانت، ودقيت ههردو پيڅقه بزانت كو پوژهك دى ئيت ئهوه
 ههردو بهرانبهر خودى دى پاره ستن، وپسيار دى ژى ئيتته كرن
 كانى وان ههى خو وواجبى خو ب دورستى پاراستيه يان نه،
 پيغهمبهر - سلاق لى بن - دپيژت: ﴿إِنَّ اللَّهَ سَائِلُ كُلِّ رَاعٍ عَمَّا
 اسْتَرَعَاهُ أَحْفَظَ ذَلِكَ أَمْ ضَاعَ؟ حَتَّى يَسْأَلَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ﴾^(۱)
 خودى دى پسيارا ههريكي كهت ژ وى تشتى وى ئيخستيه بن
 دهستى كانى وى ئهوه پاراست بوو يان نه؟ ههتا ئهوه پسيارا

(۱) نه سائى ژ نه نهسى قه دگو هيژت.

زەلامى ژ خەلكى مالا وى دكەت. يەئنى: ئەو دى پسيارا زەلامى ژ
ژنكا وى كەت، ودى پسيارا ژنكى ژ زەلامى وى كەت كانى ھەر
ئىكى ھەقى يى دى پاراستىيە وقەدرى وى گرتىيە يان نە؟

وئەگەر ئەم بەرى خۇ بدەينە وان گرفتاريين د گەلەك مالان دا
ھەين دى بينين بارا پتر ژ وان گرفتاريان ژ بەر ھندى يين پەيدا
بووين چونكى زەلامى يان ژنى ھەددى خۇ يى دوست، ھەقى
خۇ وواجبى خۇ ھەكى شەرىعەتى دەسنیشان كرى نەزانيە، قىجا
يى پابووى تىشتەكى زىدەتر ژ لايى دى يى خواستى ويى ھزركى
ئەقە ھەقى وى يى طەبىعى وشەرعىيە، وگاڤا ئەو ھەق ب جھ
نەھات ئەو ژى ھەقى ددەتە خۇ كو پى ل ھندەك ھەقى لايى
بەرانبەر بكەت.. وھوسا گرفتارى پەيدا دبن.

قىجا ھەر ئىك بلا ھەددى خۇ بزانت و ل نك راوہستت، وھەقى
خۇ ژى بزانت وزىدەتر داخواز نەكەت، وقەيدى ناكەت ھندەك
جاران ئەو پىچەكى تەنازولى ژى ژ ھندەك ھەقى خۇ بكەت ئەگەر
زانى ئەق تەنازولە دى بتە ئەگەر لادانا ھندەك گرفتاريان.

کهنگی زهلام یی بهرپساره؟

تشتی ژ هه میان گرنکتر د مهسه لا ئاریشه وگرفتريين مالی دا
ئهوه زهلام وژن هه دو بزائن کو چو دهردين بی دهرمان نینن، وچو
گرفتاريين بی چارهسهری ژی نینن، وموشکیله چهند یا مهزن ژی
بت دوير نینه ئه و بیته هه لکرن، ئه گهر هات وئیه تیئ ههردو لایان
د دورست بن، وقیانا چارهسهری ل نک وان ههبت، بهلی پا تشتی
فهر - پشتی دورستکرنا ئیه تی - ئهوه ههردو لایان باوهری ههبت
کو ئحتمالا خهله تیئ و سه به بی گرفتاریی ژ ههردو لایان دگرت،
یه عنی: بلا زهلام ههر ژ ده سپیکي هزر نه کهت کو (مومکن) نینه
جاره کی ئه و سه به بی خهله تیئ بت، و ههر جاره کا گرفتاریه ک د
مالی دا پهیدا بوو ئیکسه سويچی بیخته ستویی ژنکی و بیژتی:
خهله تی هه می ژ ته یه .. وژن ژی ههر وهسا دقیت ئحتمالا هندى
بدانت کو دبت خهله تی ژ وئ بت، ونه ههر جاره کا قوسویریه ک
گه هشته مالی دقیت سه به ب زهلام بت.

ئه گهر وان ب قی روو حییه تی بهری خو دا مهسه لی ده می
گرفتاریه ک پوی ددهت ئه و ههردو پیگفه دی بهری خو ده نی کانى

سه‌بب ل کيځه‌يه، وچاره‌سهری چیه؟ ژ خو ټه‌گهر ههر ئیک ژ وان
ل وی هزری بوو کو خه‌له‌تی نه یا وییه وټه‌و نه یی به‌رپسیاره
ژ وی گرفتاریا پوی دای هنگی دی گه‌له‌کا ب زه‌حمه‌ته بت ټه‌و
ل خاله‌کا هه‌څپشک بگه‌هنه ئیک، وهزرا چاره‌سهریه‌کا واقعی بکه‌ن.

ول څیړی مه‌ دڅیټ ب کورتی هنده‌ک ژ وان حاله‌تان
ده‌سنیشان بکه‌ین یین کو زه‌لام تیډا یی به‌رپسیار ژ پویدان
وپه‌یدا بوونا گرفتاری وئاریشه‌یان د مالی دا، یان بلا بیژین: ټه‌و
خه‌له‌تیین زه‌لام دکه‌ت ودبنه ټه‌گه‌را چیبوونا گرفتاریان د مالی دا،
وقان خه‌له‌تیان دی ب کورتی بیژین:

خه‌له‌تیا ئیکي: پوټه‌نه‌دانا ب فیږکرنا ژنی:

ب تایبه‌تی فیږکرنا مه‌سه‌لین دینی یین په‌یوه‌ندیه‌کا موکم
ب ژنی وده‌وری وی څه‌هه‌ی، وژن ټه‌گهر د دینی خو‌دا یا شاره‌زا
نه‌بت، ونه‌زانت کانې خودایی وی چ واجب ئیخستیه‌ ستویی وی
د دهر حقه‌قا مال ومیړ وعه‌یالی دا، مسوگهر ټه‌و وی واجبی ب جه
نائینت یان سستی دی تیډا که‌ت، وپتر جاران ټه‌گه‌را څی نه‌زانینا
وی زه‌لامه، چ بابی وی بت به‌ری ټه‌و شوی بکه‌ت، یان زه‌لامی وی
پشتی شویکرنی..

- چاوا؟

- زه‌لامه‌کی دی بینی ده‌می دبینت ژنکا وی زاده‌ک نه‌خو‌ش یی
لینای، یان مال باش پاقر نه‌کریه، ل نک وی مانع نینه‌کو

(حەربەکا عالەمی) د مالی پەیدا کەت سەرا قی (جەریمە مەزن)،
 بەلێ دبت ئەو ببینت ژنکا وی نزانن نقیژی ب دوستی بکەت، و
 د گەل ھندی ژێ موپەکی ژ خو شاش ناکەت، وئحتمالە بیژت: ئەو
 موشکیلا وی یە!

ئحتمالە ھەیفەکی د گەل نەئاخفت سەرا سستیەکا وی د ھەر
 حەقا وی دا کری، بەلێ دی بینت ئەو ھندەک کار وگۆتنان یا دکەت
 ودبیژت دبنە ئەگەرا شرکی، یان ئەو یا ھندەک شۆلان دکەت
 سەدی سەد دژی ئەمری خودی وپیغەمبەرە، بەلێ د گەل ھندی
 ژێ ئەو خو ناچاقیڤن خو ژێ لی ناکەتە گری!

ووە نەبت بیته ھزرکرن کو ژن ب خو ژێ ژ قی خەلەتی یا بی
 بارە، نە.. گەلەک ژنکان دی بینی پوژا خو ھەمی ب چیکرنا زادی
 قە، یان گەریانا ل نک قی خەیاتێ وقی ھەقلا خو قە دبۆرینت،
 ونابیژت: پوژی بلا نیف سەعت ژ دەمی من بو خو فیڕکرن دینی
 بت، گوھدانا وەعزەکی یان خواندنا کتیبەکا دینی یا وی فیڕی
 دینی وی بکەت.. وھوین چ ھزر دکن، تو بیژی ئەو ژنکا حەقی
 خودایی خو ژ سەر خو پانەکەت، وگوھداریا ئەمری وی نەکەت،
 دی د خەما ھندی بت حەقی زەلامی خو ژ سەر خو پاکەت یان
 گوھداریا ئەمری وی کەت!؟

زەلام دقیت گرنگیی بدەتە فیڕکرن ژنی، وی فیڕی خواندن
 ونقیسینی بکەت، فیڕی قورئانی وھەدیسان بکەت، وھەسەلین
 شەری ب تاییبەتی یی پەیوەندی ب فقھی ژنی قە ھەی نیشا

بدهت، کتیب وکاسیت وسیدیښ پیتقی بو پهیدا بکته، وبه رسقا
 پسپاریښ وی یښ دینی بدهت نه گهر بزانت، نه گهر نه بو پسپارا
 که سه کی زانا بکته، و نه گهر خه له تیه که د کرنا عیباده ته کی دا ل
 نک دیت وی لی ناگه هدار بکته ویا دورست بو بیژت، ودقیقت
 نه و بزانت کو کرنا گونه هان چ ژ لای وی قه بت چ ژ لای ژنکی
 قه بت گه له که جار ان دبه نه گه را هندي کو خودی بهر که تی ژ مالا
 وان پراکهت، وموشکیله وگرفتاری وبه لایان بدهته وان، قیجا بلا
 هه ردو ته قوا خودی کهن، وخو د دینی خو دا شاره زان بکهن، دا هه ر
 ئیک ژ وان حقووق وواجباتین خو بزانت وپیک بینت.

وزه لام بلا خو ژ هندي بینته نگ نه بینت ده می ژنکا وی خو د
 دینی دا شاره زان بکته، ووان حه قان بزانت یښ خودی داینی،
 چونکی گه له که زه لام یښ هه ین گا قا گو ه ل ئیکی دبن دبیزت: فلان
 تشت حه قه کی خودی یی دایه ژنی، ب عیجری قه دبیزن: قان
 تشتان نه بیژن.. بلا ژنک نه زانن، دا ئیکجار هار نه بن!! حه ق حه قه
 ودقیقت بیته گو تن، و نه وی حه ز بکته حه قی خه لکی ل بهر
 قه شیرت بلا عیجز نه بت نه گهر خه لکی حه قی وی ژنی خوار یان
 قه شارت.. وپیغه مبه ری — سلاق — لی بن — پوژ که ژ حه فتیی
 ده سنیشان کر بو وده عزه که تی دا تایبه ت ل ژنکان دکر، و نه و تشت
 بو وان دگو ت یی شه ریه ته تی خودی پی هاتی، بیی به ری خو بده ته
 هندي کانی زه لمان پی خوشه یان نه!

خەلەتیا دووی: دویچوونا هیجەتان:

ومەخسەدا مە ب قی چەندی ئەو زەلام هەردەم یی ب
هیجەت بت د گەل ژنکا خو، وکاری خو بکەتە ئەو ل خەلەتی
وکیماسیین وی گەپیی و بدەتە ناڤ چاقان، وەندەک
تەصەرووفاتی وەسا بکەت ژنک ئحساسی بکەت کو ئەو یی لی
دگەپیی خەلەتیان سەر کو م بکەت.

ئەڤ خەلەتیا هە یا ەندەک زەلام دکەڤنی دبتە ئەگەرا ەندی ژن
هزرەکا خەلەت ژ زەلامی بکەت، و ئەگەر ژنی هزرەکا هۆسا ژ
زەلامی خو باوهری د ناڤهرا ان دا نامینت، و دەرگەه ەنگی بو
موشکیلی دی ل تاق بت، و ژ بەر حەساسییەتا قی بابەتی
پیغەمبەری - سلاق لی بن - نەهیا زەلامان یا کری کو ئیک ژ وان
دەمی دچتە سەفەرەکی ب شەقی بزڤرتە مال..^(۱)

- بوچی؟

- چونکی ئەگەر زەلام ب شەقی زڤری مال، یی مەوعد
وئاگە هدارکنا ژنکی، ئحتماله ژنک وی هزری بکەت کو زەلامی وی
باوهری پی نینە، یان دڤیت وی بجەپینت، و مەسەله چ یا وەسا
بت یان یا وەسا نەبت گاڤا ژنی قەناعەت بو چیبوو کو
زەلامی وی باوهری پی نینە پەیوەندی د ناڤهرا وان دا دی خراب
بت، و مەسەله حەتا نەگەهتە قی دەرەجی پیغەمبەری - سلاق لی بن

(۱) موسلم ژ جابری قەدگوھیزت.

- زهلام ژ هندی دا پاش ئهو ب شه ق وبي مه وعد ژ سه فهری بزقرته مال .

ونیزیک ژ قی مه سه لی یان قی خه له تیئ ئه وه زهلام ژنکا خو بجه پربینت دا بزانته - وه کی ئه وه زرر دکته - کانئ ئه وه یا باشه وحه ز ژ وی دکته یان نه، وه کی کو پاببت ته له فوونی بو بکته بیئ خو بو بده ته نیاسین، یان نامه یه کی بو بهنیرت، یان بیژته هه قاله کی خو قی چه ندی بکته، ئه ق کاره ژئ - ئه گهر هات وژنکا وی پی چه سیا - دی بته ئه گهره هندی کو ژنکی ئیدی باوهی پی نه مینت.

وهندهك زهلامین دی هه نه بو هندی دیسا دا کو ژنکین خو بجه پربینن ئیک ژ وان دی پابست ژ دره و کاغه زه کی ب نا قی ژنکه کی نفیست وکته د بهریکا خو دا، یان دی ئتتفاقی د گهل ئیکی یان ئیکی کهت کو هه ردهم ته له فوونا وی بکته ونه ئا حقت، وهندهك ته صهررو فاتیئ ب قی پهنگی .. بو هندی دا ژنکا خو وه تی بگه مینت کو ئه وی (خوشتقیه) !!

ئه ق کاره ژ لایی زهلامی قه ئه گهر خو ب یاری ژئ قه بت، دی بته ئه گهره هندی ژنکی باوهی ب وی نه مینت، ونه دویره ئه وه ژئ ژ کهربین زهلامی دا بهری خو بده ته هندهك ژ قان کارین خه لهت، و ده می حاله تان دا ئنعکاسا قی خه له تیئ ل سه ر مالی دی ئاشکهرا کهت، و دی بته ئه گهره هندی مال ببت هیلینا موشکیله وگرفتاریان.

خه له تيا سبي: خه له ت ب كار ئينا نا عقوبى:

ئەم ھەمى دزانين كو ژ خودى پيڤه تر كه س نينه خه له ت نه بت،
و دبت هندەك جاران د مالى هندەك خه له تى پوى بدن، وسه به بى
قان خه له تيان ژن بت، و جارى دوير ژ مه سلا هه لسه نگاندا قان
خه له تيان و چاوانيا سه ره ده ريكړنا د گهل وان وځه ديتنا
چاره سه ري، مه دځيټ بيژين: هندەك زه لام هه نه ده مى
خه له تيه كى يان تشته كى وان پى نه خوښ بت ژ څنگى دبينن،
ئيكسه ر په نايى دبه نه بهر عقوبه و جزادانى، وگه له ك جاران
په ننگى وى عقوبى يا نهو ب كار دئينن يا گونجاي نينه د گهل
په ننگى خه له تى، يه عنى: دبت مه سله ب گوټنا نه رم وشيره تكرنى
چاره سه ر ببت، نهو دى رابت گوټنن زقر يان خه به ران يان حه تا
قوتانى ب كار ئينت، يان دى كار ه كى وه سا كه ت خه لكى مالى يان
حه تا جيران وكه س و كار بزائن كو د ناقبه را وى وژنكا وى دا يا
نه خوښ بووى، وبى گومان قى چه ندى كار تيكرنه كا خراب ل سه ر
مالى وعه يالى هه يه.

زه لام دځيټ بهر گه رپانى بكه ت كو نهو خيلافاتين كو دبت
هندەك جاران د ناقبه را وى وژنكا وى دا پوى بدن، نه گه ر خو
سه به ب ژن ژى بت، ژ چارچو وځه يى مه زه لكا وان ده رنه كه قت، دا
ناريسه ئالوز نه بت و پتر گرى نه كه قنى .. خودايى مه زن د
نائه ته كى دا ده مى به حسى وان عقوبه يان دكه ت يين زه لام د گهل
ژنكا خو ب كار دئينت، نه گه ر هات ووى خه له تيه كا ئاشكه را

د دهر حهقا وی یان مالا وی دا کر دبیرت: ﴿وَأَهْجُرُوهُمْ فِي
 أَلْمُضَاجِعِ﴾ یه عنی: ل سهر جهی پشتا خو بدهنی، ل سهر جهی نه
 کو خو ژئی سل بکته و بچت ل مه زله کا دی بنقت یان ژ مال
 دهر که قت، بوچی ؟

ژ بهر چه ند نه گهره کان ئیک ژ وان نه قه یه: دا مه جالی صولحی
 وناشتبوونی پتر هه بت، یا دی ژ بهر هندی دا خو وعیالی وان ژئی
 نه زانت کو خیلافه کا د ناقبه را دهیک و بایین وان دا هه ی!

مه عنا: ل سهر زهلامی پی تقیه نه و پتر نه عصابین خو بگرت،
 و بهری هزری د عقوبه دانا ژنکی دا بکته، نه گهر عقوبه دان یا
 پی تقی بوو، بهری خو بدهتی کانی نه قه عقوبه یا وی دقیت ب کار
 بینت یا گونجایه د گهل وی خه له تیا ژنکی کری، وکانی نه و
 عقوبه نه گهر هات ووی ب کار ئینا دی فایده ی دت یان مه سه له
 دی خرابتر لی ئیت؟

خه له تیا چاری: چریکیا زهلامی د نه فقهی دا:

نه فقه یان مه صره فکرنا ل مال وعه یالی نه قه واجبه که خودی
 ئیخستیه د ستویی زهلامی دا، و نه قه یه ده می خودی دبیرت:
 ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ﴾ و (قیوامه تا) زهلامی مه عنا
 وی نه و نینه نه و ژ ژنکی چیرته، وهکی هندهک زهلام بو خو ته فسیر
 دکه ن، نه .. مه عنا وی نه وه زهلام یی مه جبووره مه صره فی ل
 ژنکی بکته، جلکی خوارن و قه خوارنی ژینه کا خوش بو دابین

بکته، وئەگەر ئەو قى چەندى د خو ږا نه بينت دقيت هەر
 ژ سهرى هزرا ژن ئينان و دورستکرنا مالەکی ژ سهرى خو
 بينته دەر .. !

وئەف مەصره فا زهلام ل ژن وعه يالى دکته د گهل کو ئەو
 واجبه که خودى ئيخستيه سهر ملين وى ونه کو قه نجيه که يان
 منه ته که ئەو ل ژن وعه يالى دکته، به لى د گهل هندى ژى خودى -
 ژ که ره ما خو - وى مەصره فى بو وى ب خير دنقيست، پيغه مبه ر -
 سلاق لى بن - د گوته کا خو دا ديژت: ﴿ دِينَارٌ أَنْفَقْتُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتُهُ فِي رَقَبَةٍ ، وَدِينَارٌ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَى مُسْكِينٍ ، وَدِينَارٌ
 أَنْفَقْتُهُ عَلَى أَهْلِكَ ، أَعْظَمُهَا أَجْرًا الَّذِي أَنْفَقْتُهُ عَلَى أَهْلِكَ - دیناره کی
 تو د پیکا خودى دا خه رج بکه ی ، و دیناره کی تو د ئازاکرنا
 گه رده نه کی دا خه رج بکه ی ، و دیناره کی تو ب خير بده یه
 هه ژاره کی ، و دیناره کی تو ل عه يالى خو خه رج بکه ی ، يا ژ هه میان
 خيرا وى مه نتر ئەوه يا تو ل عه يالى خو خه رج بکه ی ﴿ ^(۱).

وئەگەر هات و خودى رزقى ژنکه کی ئيخسته د گهل زهلامه کی
 به خيل، يى کو ته خسيريى د نه فه قا وى وعه يالى وى دا بکته،
 شریعه تی پیکا دایه وى ئەو بیى زانینا زهلامى هندى ژمالى وى
 پراکته هندى تیرا وى وعه يالى وى بکته نه زیده تر، عائیشا
 ديژت: جاره کی هنداکا عوتبه ی پسيار گوته پيغه مبه رى

(۱) موسلم ژ ئەبوو هورهیره ی قه دگو هیزت.

– سلاق ۛ بن –: هندی ئەبوو سوفیانه زەلامەکی بەخیلە هندی ناده ته من وعەیا ۛ من کو تی را مه بکەت، وه سا تی نه بت ئەن هندهك مالی بو خو ۛراکه م بیی ئەو پی ۛ به سییت، پیغه مبهری – سلاق ۛ بن – گوئی: ﴿ حُذِي مَا يَكْفِيكَ وَلَدَكَ بِالْمَعْرُوفِ – هندی تی را ته وعەیا ۛ ته بکەت ب قەنجی بو خو ۛراکه ﴿^(۱).

وهەر چاوا بت ته خسیریا زەلامی د خەر جکرنا نه فەقی دال سەر مالا خو گەلەك جارن دبه ئەگه را پهیدا بوونا ئاریشه وگرفتاریان، وئەو زەلامی بقی ت مالا خو ژ گرفتاریان بیاری ت بلا خو ژ قی سالو خە تی کری ت بدە ته پاش.

خە لەتیا پینجی: زقری د ته عامولی وئاخفتنی دا:

گومان تی دا نینه ئەو مروقی د ته عامولا خو دا د گەل خەلکی مالا خو یی ۛ رهق وزقر بت، و د ئاخفتنا خو دا یی ۛ دهق شکین بت، دی ۛ بته ئەگه را هندی ئەو گەلەك ئاریشه وگرفتاریان پهیدا بکەت، پیغه مبهر – سلاق ۛ بن – د گو تنه كا خو دا دی ت: ﴿ أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا، وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ – خودان باوهری ئیمانا وی ژ هەمیان کاملتر ئەو هە یی ئەخلاق ۛ وی باشتەر، وچیترینی هەو هەو یی بو ژنکا خو چیتر بت ﴿^(۲) مهنا: باشی وچیتریا خودان باوهری ب هندی نینه ئەو گەلەك پوژیان بگرت

(۱) بوخاری وموسلم قی ۛ هە دیسی ۛ قەدگو هیژن.

(۲) ترمذی ژ ئەبوو هورەیره ی قەدگو هیژن.

يان گهلهك نقيژان بكهت، بهلكي ب هندییه نه خلاقى وى وته عامولا
وى ب تايبه تى د گهل ژنكا وى يا باش بت.

و ژ نه خلاقى باشه نهو ب گوته نهكا جوان د گهل باخفت، و د
ته عامولا خو دا يى زفر نه بت، ب جوانترين ناف گازی بكهت، ودلى
وى خوش بكهت، پیغه مبهـر ـ سلاق لی بن ـ دبیرته سه عدی کورپی
نه بوو وه ققاصی: ﴿إِنَّكَ مَهْمَا أَنْفَقْتَ عَلَىٰ أَهْلِكَ مِنْ نَفَقَةٍ فَإِنَّكَ تُوجِرُ
فِيهَا حَتَّىٰ اللَّقْمَةَ تَرْفَعُهَا إِلَىٰ فِی امْرَأَتِكَ ـ هـر تشته کی هـبت یی
تول سهر عیالی خو خهرج بکهی دی بو ته ب خیر ئیته نفیسین،
خو نهوی پاریی تو بلند دکهی ودکهیه د دهقی ژنكا خو دا ﴿^(۱)
مهـنا: ژ ته عامولا باش ونه رمیا د گهل ژنکی نه وه نهو پاری بكهته
د دهقی دا، نه فه خیره که پیغه مبهـر ـ سلاق لی بن ـ بهری زهلامی
ددهتی نه کو کیماسیه که د زهلامینیا وى دا وهکی هندهك زهلام هـز
دکهن.

خهله تیا شەشی: نه هاریکاریا ژنی د کاری مالی دا:

وهندهك زهلامین نه زان هـنه هـز دكهن نه گهر ئیک ژ وان
جاره کی هاریکاریا ژنكا خو د کاری مالی دا بکهن، نه فه
کیماسیه که دگهته زهلامینیا وان، لهو دی بینى ئیک ژ وان
ئحتماله بچویکه کی وى خو بکوژت ژ گریان دا و نهو وى پاناكهت،

(۱) بوخاری و نه حمه د فه دگو هیژن.

دبیژت: خوڼه ئه‌ن ژنکم دی بجویکی که‌مه د کوښا خو دا، ژ خو کارین دی یین مالی هه‌ما شه‌رمه هه‌ر وی به‌حسی بکه‌ت!

وحالی پیغه‌مبه‌ری خودی - سلاق لی بن - یی وه‌سا نه‌بوو، جاره‌کی پسیار ژ عائیشایی هاته‌کرن: ئه‌ری پیغه‌مبه‌ری - سلاق لی بن - چ دکر ده‌می ل مال؟ وی گوت: ئه‌و د خلمه‌تا خه‌لکی مالا خو دا بوو، وگاڅا بانگ ده‌اته‌دان وی ده‌سنقیژا خو دشویشته وچوو نقیژی^(۱).

وجاره‌کا دی پسیار هه‌ر ژ عائیشایی هاته‌کرن کانی پیغه‌مبه‌ری خودی - سلاق لی بن - ل مال چ دکر؟ وی گوت: وه‌کی هه‌ر ئیک ژ هه‌وه وی جلکین خو پنی دکر، ونه‌عالا خو ددوری^(۲).

یه‌عنی: وی کاری خو ب ده‌ستی خو دکر، وه‌اریکاریا ژنکین مالا خو دکر، جلک ددورین، وخزمه‌تا مالا خو دکر. ووی ئه‌څه چه‌ندا هه‌ حسیب نه‌دکر تشته‌کی ب شه‌رم یان کی‌ماسی بو زه‌لامینی!

وژن ده‌می دبینت زه‌لامی وی ه‌اریکاری وی یه‌ د کاروباری مالی دا، ئه‌څه چه‌نده دی بته پالده‌ر بو وی کو ئه‌و ب چاڅه‌کی بلند به‌ری خو بده‌تی، وبی گومان هنگی گرفتاری د مالی دا که‌له‌ک کیم بن.

(۱) بوخاری ژ نه‌سوه‌دی کو‌ری یه‌زیدی ده‌گو‌هیژت.

(۲) ئیمام نه‌حمه‌د څه‌دگو‌هیژت.

خەلەتیا ھەفتی: بەلاقرنا کیماسیڭ ژیڭکی:

ئەقە ژى ژوان خەلەتیاڭە يىڭ ھەندەك زەلام دكەقنى و دبتە ئەگەر پەيدا بوونا ئارىشە وگرفتاريان د مالى دا، دى بىنى زەلامەك چ ژنەزانين و دلەكى صافى يان ژى ژئىيەتەكا خراب دى رابت د ناڧ خەلكى مالى و مروڧين خو يىڭ نيزيك دا بەھسى كىماسى وخەلەتياڭ ژنكا خو دكەت، ووان وەكى طەعنى ددەتە ناڧچاقان، و دبت ھەندەك ويڧەتر بچن وئەسرار ونهينىڭ ژیڭكى بەلاق بکەن!

ئەو ب خو دڧيت ئەم ژ بىرا و نەبەين كو چو كەسىڭ بى كىماسى نينن وكا چاوا زەلام ھەندەك كىماسيان ل نك ژنكا خو دبىنت، دبت ژنك ژى ھەر وەسا ھەندەك كىماسيان ل نك زەلامى خو ببىنت، وئەگەر زەلام ھەقى بدەتە خو بەھسى كىماسيڭ ژیڭكى ل نك كەس كارين خو بکەت، ووى پى بشكىنت، ژن ژى دى وى ھەقى دەتە خو، وئەقە ھنگى موشكىلە مەزنتەر لى ھات، پىشتى ھنگى بەھسکرنا ھەر ئىك ژوان بو كىماسيڭ يى دى ل نك ھەندەك كەسىڭ (نە چوتى ونە چو ژى !) وان كىماسيان پاناكەت ونابتە ھاريكارى ژى بو پراكرنا وان كىماسيان، بەلكى مەسەلى خرابتر لى دكەت ونەقيانى پەيدا دكەت، وئەگەر ئىيەتین وان د صافى بن بلا ھەردو ب تنى د گەل ئىك پوينن، ودان وستاندن ل سەر كىماسيڭ خو بکەن، ب ئىيەتا نەھیلانا وان كىماسيان، ئەگەر نە.. ما خەلكى ويڧەتر دى چ بو وان كەت؟

و د قی دهرباری دا حه دیسه کا پیغه مبهری - سلاق لی بن - ههیه
 تیذا هاتییه: ﴿إِنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجُلَ
 يُفْضِي إِلَى الْمَرَاةِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ، ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا - مَرَوْقَى جَهَى
 وی ژ هه میان خربتر ل نک خودی پوژا قیامه تی ئەو زهلامه یی ب
 تنی د گهل ژنکا خو مینت وژنکا وی ب تنی د گهل دمینت، پاشی
 سرا وی بهلاق دکهت ﴿^(۱).

یه عنی: ئەگەر هات ویاوهری د ناچهرا ژن ومیران دا، وئیک ژ
 وان هند پشت راست نه بوو کوی یی دی سرا وی ناچه شیرت،
 هنگی په یوهندی د ناچهرا وان دا یا طه بیعی نابت، وگرفتاری دی
 زیده بن.

خه لتیا ههشتی: کی مبوونا غیره تی ل نک زهلامی:

ئەو ب خو دو پهنگین غیره تی هه نه، پهنگه کی یی دورست نینه،
 وپهنگه د قییت هه بت، پهنگی نه یی دورست ئەو زهلام
 موباله غی د غیره تی دا بکهت، وبگه هته دهره جه کی یی دل خه لت
 بت وهر تشته کی ژ ژنکا خو دیت خه لت ته فسیر بکهت، وهردهم
 هزرا خه لت ژی بکهت، وژیانا وی بکه ته جه هه م.. ئەقه هزرا
 خه له ته ئەوا ب عهره بی دیژنی: (سوء الظن) وئقه کاره کی
 گونه هه، و دبته ئەگهرا هندی کو موشکیله د ناچهرا ژن ومیران دا
 زیده بن، ودویر نه گره هنده ک جاران مه سه له سه ری بکیشته

(۱) موسلم ژ ئەبوو سه عیدی خودری فه دگو هیزت.

کرنا جهریمه کی ژ لایئ ئیک ژ هەر دووان قه ب تایبه تی ژ لایئ
زهلامی قه.

وبه رانبهر قئ غیره تا نه دورست پرهنگه کی بی غیره تیئ ل نک
هندهک زهلامان ههیه، چ ب ناقي (ئنفتاح ومهده نییه تی) بت چ ب
ناقي باوه ریا زیده وخه مساریئ بت، دی بنی هندک زهلام ده ری
مالا خو ل بهر هه قال وزهلامین بیانی قه دکهت، وئه قه زهلامه بی
توخویب تی که لی مالا وی دبن، و د گهل ژن وعه یالی وی بسته
دبن، یان ژئ وهو ژ باوه ریا خو یا زیده ب ژن وعه یالی ئازادیه کا بی
توخویب دده ته وان کو وه کی وان دقئیت وجهی وان دقئیت بین
وبچن، وهیجه تا وی وهو گوئنا خه لهت بت وهو گه لهک کهس دوباره
دکهت کو (مروقی باش چی جهی لی بت دی یی باش بت) و ژ
بیرا خو دبهت کو نه گهر شقانی په زی خو هیلا ب پرهخ زیانی قه
ئحتمالا ژ هه میئ نیژیکتر نه وه په زی وی بده ته نا قه وی زیانی.
وچهند به لایین مه زن - مه گو ه لی بوویه - یین پرویداین ژ نه گه را
نه بوونا غیره تی ل نک زهلامی ل سهر خه لکی مالا وی، ل سهری بی
حسیب مه جالی دی دت، وگا قه دیت مه سه له ژ هه میئ ده رکهفت
ژ نوی غیرهت دی خو ل سهری دت، وسه رگه رمیا عه شیره تی نیئ
دی ئی تی، و دئه نجام دا بو (ره د ئعتبار وشویشتنا عاری) دی
رابت عاری ب خو و سی جیلین بنه مالا خو دا کهت! زهلام دقئیت
ههر ژ سهری یی ب عار وغیرهت بت، نه هیلت سوحبهت بگه هته

(شويشتا عاری) چونکی عهقلدار باش دزانن کو عار نه چو
 جاران هاتیه شويشتن ونه چو جاران دئیته شويشتن!

خهله تیا نه هی: له زکرنا د بهردانی دا:

په یوه دنیا ژن ومیرینی پیه ونډیه کا موکم وپیروزه، خودی
 دبیرت: ﴿ وَأَخَذَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴾ (النساء: ۲۱)
 یه عنی: ژنکین هوه په یمانه کا ستویر ژ هوه وهرگریه، په یمانا
 گریډانا په یوه دنیا ژن ومیرینی، لهو ژ کارین زیده خهله ته زه لام
 ته خسیری ژ پاراستنا قی پیه یمانی دا بکه ت، وهر جاره کا
 تشته کی نه یی ب دلی وی چیبوو نهو گه فی نیه یلانا قی
 په یوه ندیی ل ژنکی بکه ت، یه عنی: ب بهردانی ته هدیدی ل ژنکی
 بکه ت، یان ژنک (نسته تری) ب قی په یوه ندیی بکه ت وگاڅا نهو ژ
 تشته کی عیجز بوو داخوازا بهردانی بکه ت.

بهردان خرابکرنه، پویچکرنا مه صیری ماله کی یه ، ب تایبه تی
 نه گهر قی مالی هنده ک زاروک تیدا هه بن، وپیغه مبه ر - سلاق لی بن -
 د گوته نه کا خو دا دبیرت: ﴿ أَبْغَضُ الْحَالِلِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقُ - خه لالی
 ژ هه میان پتر خودی نه قی ت بهردانه ﴾ ^(۱) و د ریوا ته کا دی دا
 هاتیه: ﴿ مَا أَحَلَّ اللَّهُ شَيْئًا أَبْغَضَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّلَاقِ - تشته ک خودی
 خه لال نه کریه ل بهر وی نه خوشتر ژ بهردانی ﴾.

(۱) نه بوو داوود وئین ما جه ژ عه بدلایه کورې عومه ری قه دگو هیزن.

مه‌عنا: به‌ردان چاره‌يا دويماهي يه بو وي دهردي چو چاره بو نه‌بن، وه‌ر ژ به‌ر قى چه‌ندى ژى شريعه‌تى گه‌له‌ك ئاسته‌نگ يين ئيخستينه د ريكا به‌ردانى دا، وگونه‌هه‌كا مه‌زن يا ئيخستيه ستويى وي زه‌لامى يى ژ قه‌ستا ژنكا خو به‌رده‌ت، ووى ژنكا ژ قه‌ستا داخو‌زا به‌ردانى ژ زه‌لامى خو بكه‌ت، و ژ خه‌له‌تيين مه‌زن يين زه‌لامى نه‌وه‌ نه‌و ياريان يان ئسته‌تارى بو خو ب به‌ردانى بكه‌ت، وه‌كى وان يين سويندى ب طه‌لاقى دخون، يان هه‌رده‌م گه‌فى ب به‌ردانى ل ژنكى بكه‌ن، نه‌قه‌ دبته‌ نه‌گه‌را په‌يدا بوونا ئاريه‌ وگرفتاريان د مالى دا، طه‌لاق بو هندى نه‌هاتيه‌ دورستكرن دا شيره‌كى پاكىرى بت ل هنداق سهرى ژنكى، يان ئاميره‌ته‌كى (ضه‌غطى) بت كو نه‌و وي تشتى بكه‌ت يى زه‌لامى پى خوش بت.

خه‌له‌تيا ده‌ي: ئينانا پتر ژ ژنه‌كى يى (ضه‌وابطين)

شه‌رعى:

بى گومان دورستكرنا ئينانا پتر ژ ژنه‌كى بو ئيك زه‌لامى كاره‌كه‌ خودى يى (ته‌شريع) كرى، وه‌و تشتى خودى دورست بكه‌ت چو مروّقان حه‌ق نينه‌ (مه‌نعه‌) كه‌ت، وه‌و نه‌بت بيته‌ هزركرن كو ئيسلام دينى ئيكانه‌ نه‌قه‌ چه‌نده‌ دورست كرى، نه‌خير.. هه‌مى دينين به‌رى ئيسلامى هاتين، چ نه‌و بن يين دبىژنى: دينين عه‌سمانى، وه‌كى جوھياتى وفه‌لاتيى، چ نه‌و دينت بت يين خه‌لكى بو خو چيكرين، هه‌مى ل سهر هندى د (موته‌فقن)

کو دورسته بۆ زهلامی پتر ژ ښه کی بینت، به لی تشتی بۆ ئیسلام ب کاره کی ئیجابی حسیب دبت د قی دهریاری دا ئه وه ئیسلامی ئه ق ژنئینه ب هژماره کا ده سنیشانکری قه گریدا، وهنده ک شهرت ژی دانینه بیی وان حهرامه بۆ زهلامی پتر ژ ښه کی بینت، ونوکه سوحبه تا مه ل سهر قان شهرتان نینه.

ژ لایه کی دی قه مه سه لا ئینانا پتر ژ ښه کی هندی ئه م بیخینه دبن ئیک ژ (نه حکامین ته کلیفی) قه دی بیژین: ئه و کاره کی (موباحه) یان (سوننه ته)، وتشته کی مه علومو مه ل نک زانایین دینی کو چی نابت بۆ مروقه کی سوننه ته کی بکه ت نه گهر هات وکرنا و بۆ وی سوننه تی بوو نه گهری کرنا حهرامیه کی یان نه کرنا واجبه کی، وخه له تیا گه له ک زه لام دکه قنی ودبته نه گهر په یدابوونا ئاریشه وگرفتاریان د مالی دا ئه وه ئه و پتر ژ ښه کی دئینن ب هیجه تا هندی کو نه قه تشته که خودی یی حه لال کری بیی ئه و پیگیریی ب وان (ضه وابطان) بکه ن یین شریعه تی د قی دهرباره یی دا داناین.

دهرمان.. یی کو ئه م هه می دزانین ئیشا مروقی چاره سه ر دکه ت، نه گهر نساخ ژ نک خو ووه کی وی دقیت - نه وه کی دختوری گویتی و نیشادای - ب کار بینت، ل شوینا ئه و دهرمان ئیشا وی چاره سه ر بکه ت دی بته نه گه را تیچوونا وی، وهنگی فایدی وی ناکه ت ئه و بیژت: مانی دختوری نه ق دهرمانه بۆ من یی دورستکری!

گوهی خو بدنهئی خودایی مه زن دهمی (تهعه ددودی) دورست دکهت چ دبیرت: ﴿ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً ﴾ (النساء: ۳) نهگهر هوین ترسیان کو هوین عه داله تی د ناقبه را ژنکان دا نه کهن ژنه کا ب تنی بینن، ووه کی ئهم دبیینن ئایهت دبیرت: نهگهر هوین ترسیان عه داله تی نه کهن، ونه گوټ: نهگهر هوه عه دالهت نه کر.. یه عنی: هه ما ب تنی ترسیانا ته ژ هندی کو دبت تو عه داله تی نه که ی، دی بو ته حهرام کهت کو تو پتر ژژنکه کی بینی.

پیغه مبه ر - سلاق لی بن - د گوټنه کا خو دا یا ئه بوو هورهیره ژئی قه دگو هیژت، دبیرت: ﴿ مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَىٰ إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشَقُّهُ مَائِلٌ ﴾ - هه چیی دو ژن هه بن ومه یلی بو ئیک ژ ههر دووان بکهت، پوژا قیامه تی دی ئیت ولایه کی وی یی خواره ﴿^(۱) یه عنی: کانی چاوا ئهو د دنیا یی دا یی خوار بوو، دهمی مه یل بو ژنکه کا خو دکرل سهر حسیبا یا دی، پوژا قیامه تی ل پیش چاقین خه لکی مه حشهری هه میان دی ئیت یی ب ره خه کیه، دا ئهو هه می بزائن نه قه ئهو زه لام بوو یی عه دالهت د ناقبه را ژنکین خو دا نه کری، نه قه بهری ئهو بچته مه که ما خودی ئهوا ههر ئیکی حه قی وی ب دورستی دده تی.

راسته (تهعه ددود) کاره که خودی یی دورست کری، به لی نهگهر هات وزه لامی نه قه حه قه ب دورستی ب کار نه ئینا، ل دویقه وان

(۱) نه حمهد وخودانین ههر چار (سونه نان) قی حه دیسی ریوایهت دکهن.

قهید وشه رتین خودی بو دانین، ئەو دی بته خراب کرنا مالی،
ودەربەدەر کرنا ژن و عەیاڵی، وزی دەکرنا ئاریشە و گرفتاریین مالی،
قیجا هەر زەلامەکی بقیّت مالا خوژ گرفتاریان بیاریژت، دقایّت
بەری ئەو پیگاڤە کا ب قی پەنگی بها قیّت هەزا خوژ دویمایی دا
بکەت، و خودی رەحمی ب وی ببەت یی پییی خوژ دو یڤ بەرکا
خوژ درێژ بکەت.

وحەتا ژن يا گونەهكار نەبت..

ئەقین بۆرى ئەو ھالەت بوون یېن زەلام تېدا دبتە ئەگەرا پەیدابوونا ئاریشە وگرفتاریان د ناڤ مالی دا، وھندەك ھالەتین دی یېن ھەین ژن تېدا يا گونەهكار، یەعنی: تەخسیری د پەیدا بوونا گرفتاریان د ناڤ مالی دا بۆ وى دزقەرت، قیجا ھەتا ئەو مالا خو ژ گرفتاریان بیاریژت وھاریکاریا زەلامى خو د قى چەندى دا بکەت، ھندەك خالیڭ گرنګ ھەنە دقیت ئەو ل بەرچاڤ وەرگرت.. وئەو خال ئەقەنە:

ئیک: تەقوا خودى وخۆ دویر کرنا ژ گونەهان:

وئەقە بۆ زەلامى ژى وەكى ژنكى گەلەك يا گرنګە، ھەر چەندە بارا پتر ژ ژن ومیران خو ل قى چەندى ئاگەھدار ناکەن، یەعنی: ئەو ژ بیرا خو دبن کو کرنا گونەھى دبتە ئەگەرا نەمانا بەرەكەتى د مالی دا، و دەمى بەرەكەت ژ مالی رادبت دەرگەھ بۆ ئاریشە وگرفتاریان ل تاق دبت، زانایى ناقدار (فوضەیلی کوپى عیاضى (دبیژت: دەمى ئەز گونەھەكى دکەم، ئەز کارتیکرنا وى يا خراب

ل سهر پهفتاری ژنکا خو ودهوارا خو د گهل خو دبینم. یه عنی:
 کرنا وی بو گونه هه کی دبتته نه گهرا هندی کو خودی هه زوی وی
 عقوبه بدهت، وئیک ژ وان عقوبان نه وه نه خلاقی ژنکا وی یان
 هه تا یی دهوارا وی د گهل وی نه خویش دبت.

ژن یان میړ ده می خو ژ کرنا گونه هان نه دهنه پاش گه له ک
 جاران دبتته نه گهرا هندی موشکیله وگرفتاریین عائی بو
 په یه دا بن، چ ئیکسهر ژ بهر گونه هی چ پ په نگه کی نه یی
 ئیکسهر، و چ نه و گرفتاری د ناقبه را وان ب خو دا بت، یان ژی د
 ناقبه را وان و ماله کا دی دا بت.

پیغه مهر - سلاق لی بن - د شیرته کا خو دا دبیرته مه: ﴿ احفظ
 الله يحفظك - تو خودی بیاریزه نه و ژی دی ته پاریزت ﴾^(۱)،
 مه عنا: نه گهر مروقه ک خودی نه پاریزت، خودی ژی وی ناپاریزت،
 و نه گهر خودی نه و نه پاراست نه و دی توووشی هه می په نگین
 گرفتاریان بت.

وهنده ک په نگین گونه هان یین هه یان د ناق ژنکان دا زیده
 د به لاقن و دبنه نه گهرا نه مانا بهرکه تی د مالین وان دا مه دقیت
 ل قیری ئیشاره تی بدهینه هنده کان، وه کی:

- کرنا غه یبه تی وکیمکرن و ترانه کرنا ب خه لکی ب تایبه تی
 ب دهر وجیرانان و کهس و کارین زه لامی.

(۱) ترمذی ژ بن عه بیاسی قه دگو هیزت.

- دهرکهفتنا زیډه ژ مالی چ بو سهره دانا هه قالان بت چ ژى بو
چوونا سويک وبازارن بت، کو دېته ئه گهرا پهیدا بوونا سستی د
سه خیر کرنا مالی دا.

- د ژاتی کرنا زهلامی و ب جه نه ئینا ژ قهستا بو داخوایین
وی.

- بوراندنا ده مین دریژ ب بهریخودنا ستران وفلمین بی هه تک
قه، و چاقلی کرنا وان د سهروبهر ئه خلاق ورهفتاران دا.

- تیکه لیا بی توخویب د گهل زهلامین بیانی، ئه گهر خو ئه قه
زهلامه پسمام و کوپ خالهت و کوپ مهت ژى، و قه کرنا دهرگه هی
مالی بو وان ب تایبه تی ده می زهلام نه ل مال، و تیکه لیا وان مال
وخیزانین زهلامی پی نه خوش بت ئه و تیکه لیا وان بکهت.

- هه قالینیا وان ژنکان یین (ئلتزامه کا باش) ب دینی نه کهن،
ب وی هیجه تی کو ئه قه هه قالین وان یین کاری یان مه دره سیننه،
و ئه م هه می دزانین کو ئه خلاق - وهکی ئیشان - یی قه گره.

- سستی د کرنا هنده ک عیباده تان دا وهکی نقیژی و پروژی.

دو: نیاسینا زهلامی:

ئیک ژ مه ئه گهر جاره کی بچته سه فهره کی وی هه قاله ک د گهل
دا بت، دی بهرگه پریانی کهت بهی سه فهرا وان دهست پی بکهت،
هه قالی خو بنیاست، و تبعه تی بزانت، و ته حلیلا که سینی
و شه خصیه تا وی بکهت، دا بشیت سهره دریه کا دورست د گهل

وی بکته، و ل وی دهمی ئەو د گهل ئیک تووشی چو گرفتاریان نهبت.

هەر وهسا ل جهی کاری.. ئەگەر ئیک ژ مه هه قالهك ههبت هەر زوی دی لى گه پىیت تبیعه تی وی بزانت، دا ب پهنگه کی واقعی ته عامولی د گهل بکته، وتشته کی ناشکهرایه گهلهك جارن تته کی ته پی نه خوش بت تو دکه ی یان قه بویل دکه ی بو هندى دا ههست وشعوورا هه قالى ته نه شکیت.

ئەفە د گهل کهسه کی پوژى بیست خه بهر هکان تو دبینی، به لی دهمی مه سه له دبه مه سه لا ناخوییا مالی مخابن ئەم دبیین سوحبهت دئیته گوهارتن، ژن ومیهرهك چهند سالان دی د گهل وئیک ودو دژین، وئیک ژ وان لی ناگه پىیت شه خصیه تا یی دی باش بنیاست، دا ل سه ر بناخه یی وی نیاسینی سه ره ده ریی د گهل بکته، له و دی بیینی دم بو دهمی لیكدان د ناچه را وان دا پهیدا دبن سه را هندى كو ئیک ژ وان تشته کی دکهت یان دبیزت یی دی پی نه خوشه.

ژنکا شارهزا وتیگه هشتی ئەوه یا (دبلووماسییه تی) د ته عامولا خو دا د گهل زهلامی ب کار بینت، هەر ژ سهری خو د شه خصیه تا وی دا شارهزا بکته، بزانت وی چ دقیت چ نه قیت، ههز ژ تیکه لیا کی دکهت یا کی ناکهت، دا خو ژ (موصادهما) د گهل وی بیاریزت، وشعارى وی وهکی یا وان ژنکین نهزان ئەو نهبت: ئەز دی وی تشتی کهم یی من دقیت، وبلا ئەو وی تشتی

بکته یی وی دقیت!! ب قی سیاستی مال دی ژ بهرک چت،
وعیالی وان ژی هنگی دی وی تشتی کت یی وان دقیت، و د قی
حالتی دا مال دی بته نهو سچنا هر ئیک ژ وان ژی درهقت.

سی: گوهداریا زهلامی وتیکهلیا باش د گهل وی:

پشتی ژن زهلامی خو ب دورستی دنیاست وخو د کهسینیا
وی دا شارهزا دکت، دقیت نهو ل سهر بناخهی قی نیاسینی
سهردهری وتهعاملی د گهل وی بکته، نهگهر هات ووی قیا
ژیانهکا تهنا ورحت د گهل وی ببهته سهری، ودهمی نهو دبیرژین:
دقیت قی چهندی بکته، مهعنا وی نهو نینه کو زهلام قی چهندی
نهکته، نهخیر! زهلامی ژی وهکی ژنکی پیتقی ب نیاسینیا
کهسینیا شریکا ژینا خو هیه، دا نهو ژی ل سهر بناخهی قی
نیاسینی سهردهری د گهل بکته، بهلی گومان تیدا نینه ل قیری
دهوری ژنی پتر دئیته پیشچاق.

وژن دهمی قی چهندا هه دکت وهندهک جاران پیخه مهت
پاراستنا مالی وپرگرتنا ل بهر ئاریشه وگرفتاریان (تهنازولی) بو
زهلامی دکت، بلا هزر نهکته نهو کیماسیهکی یا ل سهر خو
قه بویل دکت، یان ژی یا ئعترافی ب شکهستنهکی دکت،
پیغمبر - سلاق لی بن - د گوتنهکا خو دا دبیرژ: ﴿أَيُّمَا امْرَأَةٍ
مَاتَتْ، وَزَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتْ الْجَنَّةَ - هر ژنکهکا بمرت

وزهلامی وی یی ژ وی رازی بت دی چته بههشتی ﴿^(۱)﴾. وئهو
 د گوتهکا دی دا دبیزت: ﴿المرأة إذا صلت خمسها، وصامت
 شهرها، وأحصنت فرجها، وأطاعت زوجها، فلتدخل من أي أبواب
 الجنة شاءت - زنکی ئەگەر هەر پینج نفیژین خو کرن، وهه یقا خو
 گرت، ونامویسا خو پاراست، وگوهداریا زهلامی خو کر، کیژ
 ده رگهی بههشتی یی وی بقیّت بلا تپرا بچته ژور﴾ ^(۲)، مهعنا:
 گوهداریا ژنکی بو زهلامی وی ئەگەر چوونا وییه بو بههشتی،
 چونکی ئەو خیرهکه ئەو پی رادبت ژبلی کو ئەو حهقهکه ژ حهقی
 زهلامی ل سهر ژنکی وییغه مبهه - سلاق لی بن - د گوتهکا خو دا
 دبیزت: ﴿لَوْ كُنْتُ امْرَأً أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ
 تَسْجُدَ لَزَوْجِهَا - ئەگەر من فه رمان ل ئیکی کر یا کو بو ئیکی بچته
 سوجدی ئەز دا فه رمانی ل ژنکی کهم بو زهلامی خو بچته
 سوجدی﴾ ^(۳).

وهه ژیه بیژین: ژن دقیت گوهداریا زهلامی خو بکهت هندی ئەو
 فه رمانی ب بی ئەمریا خودی ل وی نهکهت، وهه جارهکا زهلامی
 فه رمان ب گونههی وبی ئەمریا خودی ل وی کر دقیت ئەو
 گوهداریا وی نهکهت، وهنگی ئەو یا گونهکار نابت.

(۱) ترمذی ژ (أم سلمه) قه دگو هیژت.

(۲) دهیله می ژ ئەنەسی ریوایهت دکهت.

(۳) ترمذی ژ ئەبوو هورهیره ی قه دگو هیژت.

چار: قه ناعهت وموراعاتا حالى زهلامى:

ئىك ژ مهزنترين نه گهرين پهيدا بوونا گرفتاريان د مالى دا يين
كو بو ژنى دزقرن نه وه ژنى قه ناعهت نه بت و ب حالى خو يا رازى
نه بت، وبو چاقليرن يان ژ بهر گوټنين خهلكى بارهكى گران
بيخته سهر ملين زهلامى وداخوازين زيده ژى بكهت، پيغه مبهر -
سلاڅ لى بن - د گوټنه كا خو دا دييژت: ﴿أَعْظَمُ النِّسَاءِ بَرَكَةً
أَيَسْرُهُنَّ مَوْتَهُ﴾ - ژنكا ژ هه ميان پتر بهر كهت تيډا هه ي نه وه يا
مه صره فا وى يا كي م بت ^(۱).

وژنكي صه حابيان ده مى ئىك ژ وان زهلامى وى سپيډى دچوو
سهر كارى خو ل بهر ده رى دا بيژتى: ته قوا خودى بكه، چو
پاريين حه رام بو مه نه ئينه، نه دشيين ته حه ممولا برسى بكهين،
به لى نه م نه شيين ته حه ممولا ناگرى جه نه مى كهين.. نه وهكى
ژنكيين قى زه مانى نه وين دييژنه زه لامين خو: تو ژ كيڅه دئيني
بينه، (المهم) نه م ژ كه سى دكي م تر نه بين!

ژن دقيت حالى زهلامى يى ماددى ب بهر چاڅ وهرگرت، ونه گهر
هات و جارهكى نه و كهفته ته نكاڅيهكى صه برى د گهل وى ل سهر
نه خوشيى بكيشت، وبارى وى ل بهر سڅك بكهت، دا د چاڅين وى
دا مه زن ببت وبهائى وى گرانتر لى بيت.

(۱) نه حمه د ژ عائيشايى قه دگو هيژت.

پېنچ: خه مخوارنا ژ سه خبريكرنا مالي:

ژ وان نه گهران يين گرفتاريان ژ مالي دوير دئخت خه مخوارنا ژنكي يه ژ سه خبريكرنا مالي وپه روه رده كرنا عه يالي، هندك ژنك هه نه هندی ژ ده مي خو ناده نه زه لام و مال وعه يالي خو هندی دده نه ژ دهرقه ي مالا خو، ئيك ژ وان دبت مانعي نه بت پينچ شش سه عه تان ل نك هه قاله كا خو پروينت وئا خفتنين زيده وبی مه عنا بيژت، به لي نه شيت نيڅ سه عه تي كاري مالا خو بكهت، يان سه روبه ري عه يالي خو درست بكهت.

وهندك ژنكي دي هه نه خه مي ژ مالي خو دخون به لي نزان ب دورستي كاري خو پريك بيخن، له و گريگيدانا وان ب تشته كي ل سهر حسيبا تشته كي دييه، يه عني: دبت زيده ئه تمامي ب عه يالي وپاقركرنا وان بكهت قيجا زه لامی خو ئهمال بكهت، يان ژ بهر زه لامی ئاگه ه ژ عه يالي نه مينت، يان ژ بهر پاقركرنا مالي بينته نكي ل نك زه لامی وعه يالي پهيدا بكهت.. و د نه نجام دا گرفتاري د مالي دا پهيدا دبن.

وهندك ژن هه نه ژ خومه زنكرن يان ژ نه زانين خو فيري كاري مالي ناكهن، له و گه له ك كيماسيان د مالا خو دا پهيدا دكهن، تشتي دبت هه گه را هندی گه له ك جاران لايه كي دي - وه كي دهيك وخويشكي زه لامی وي بو نمونه - مايي خو د مالا وي دا بكهن، و (ته حريضا) زه لامی وي دژي وي بكهن، ب هيجه تا هندی

كوئەو ژنەكا ب كيړ نه هاتيه، و ل شويڼا ئەف ژنكه محاوہلئ
 بكهت وان كيماسيان ل نك خو نه هيلت ژ كهريان دا پتر ئيهمالئ دئ
 كهت، وهنگي گري شويڼا كه قهبيت پتر ئالوز دبت.

فايدئ ژنكي ناكهت ئەو دختورهكا سهركهفتي بت، يان
 ئەندانيارهكا ناقدار بت، يان په وشه نبيرهكا بي بهقل بت، ئەگهر
 كابانيهكا فاشل بت، وزيرهكيا وي ژ دهرقه ي مالي چەند يا مەزن
 بت مه هدرئ بو وي ناكهت كو بهري زهلامئ وي ژ وي بيته
 وەرگيړان ئەگهر هات وئەو د مالا خو دا يا تەنبەل وخەمسار بت.

شەش: قەدرگرتنا مروځين زهلامئ:

ب تايبه تي دهيك وبايڼ وي وپتر دهيكاي وي، كو نيژيكترين
 مروځه بو وي.. وتبيعه تي ژنكي - يئ خودئ ئەو ل سهر داي - يئ
 وەسا گەلەك جارن دهيك ئەوا زيده زحمه تي ب كوپئ خو څه
 دبهت هەتا مەزن دكەته و دكەته زهلام، هزر دكەت دەمئ كوپئ وي
 ب ژن دكەفت ئەڅه هەڅرکەك بو وي پەيدا بوو هندهكي يان بارا
 پترئ ژقيانا كوپئ وي ژ وي دستينت، لەو ئحساسا ب غەدرئ د
 دلئ وي دا پەيدا دبت، هزر دكەت ئەو زحمه تا وي هنده ب كوپئ
 خو څه بري نوكه هەما ب ساناهي د بهر ئاڅئ دا چوو چونكي
 ژنكهكا دي هات ب ساناهي كوپئ وي برا! وئەو ژ بير دكەت كو
 سوننه تا ژيانئ ب څي پهنگيه، وبهري هنگي وي ب خو ژي ئەف

چهنده يا كرى، ده مې شوى ب زهلامې خو كرى وئو ب ساناهى ژ
دهيكا وى ستاندى.

هر چاوا بت ژن نه گهرا يا شارهزا بت دى بهرگه پړيانى كهت كو
مالا خهسويا خو وه تى بگه هينت كو ئو يا هاتى دا شانكا نوى
ل قى مالى زيده بكهت، وتامهكا نوى بده تى، نه كو دا ئيكى ژ
ئيكى بستينت يان ئيكى ل بهر ئيكى پرهش كهت، وباشترين پړيك
بو وى ئو قى چهندي بكهت ئو وه ئو قه در وئحترامهكا زيده
بده ته مروقين زهلامى خو چ ئو د گهل وان دا بن د ئيك مالى دا،
يان ژى دجودا بن، وبلا ژنك باش بزانت كو قه درگرتنا وى بو
مروقين زهلامى نيشانا قيانا وييه بو وى، چونكى نه گهر مروقى
ئيك ب دورستى بقيت دى حهز ژ مروقين وى ژى كهت، نه قه ژ
لايهكى قه، ژ لايهكى دى قه ژن دقيت باش بزانت كو جودابوونا
وى ژ خهسوى وخزويران، وقه كرنا مالهكا نوى، مه عنا وى ئو
نينه خهسوى وخهزويران چو حهق د مالا وى دا نينه، ب شريعت
دهيك وبابان حهقى ههى هندي وان بقيت وكهنگى وان بقيت ئو ژ
مالى كوپرى پراكه ن وبو خو ببه ن يى جودا بت يان نه، و ب دلى وى
بت يان نه، عهبدللاهى كوپرى عه مرى دبيژت: جارهكى مروقهك
هاته نك پيغه مبهرى - سلاق لى بن - وگوتى: بابى من يى هه وجهى
مالى من بووى؟ پيغه مبهرى - سلاق لى بن - گوتى: ﴿اَنْتَ وَمَالُكَ

لَأَبِيكَ - تو و مالی خو یین بابی خونه ﴿^(۱)﴾، قیجا بلا ئەو هزر نه کهت ده می زهلامی وی تشته کی دده ته دهیک و بابین خو ئەقه قهنجیه که یان منه ته که ئەو ل وان دکهن، بیژت: مانی ئەم یین جودا بووین وان چو حهق د مالی مه دا نه مایه! نه.. حهقی وان دمینت هندی ئەو دساخ بهلکی خو پشتهی دمرن ژی.

وپشتهی هنگی بلا ئەو ژ بیر نه کهت کو ئەگەر ئەقروکه ئەو بویکا ئیکی بت، سوباهی ئەگەر خودی عه مر دایی ژنکهک دی بته بویکا وی، و خودی یا قی دهستی بو قی ناهیلت، ل دنیا یی نه بت ل ئاخهرتی.. و پیغه مبه ر - سلاق لی بن - دبیزت: ﴿لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ﴾ - باوهریا ئیک ژ هه وه تمام نابت هه تا ئەو بو برایی نه قییت یی بو خو بقییت ﴿^(۲)﴾.

حه فت: پشکداریا زهلامی د مه شاعرین وی دا:

ئەقه ئیک ژ وان ئەگه رانه یین سه رکه فتنی ب ده ست ژنکی قه دئینت د ژیا نا وی یا عائلی دا، و ئەو ژنکا پشکداریا زهلامی خو د خوشی و نه خوشی و که یف و خه مین وی دا بکه ت مه عنا وی ئەوه ئەو ژنکه کا تیگه هشتی و شاره زایه، و ئەو ژنکا ب وی په نگی بت مسوگەر ئەو هه تا هه دده کی مه زن دی مالا خو ژ گرفتاریان پاریزت.

(۱) ئەحمه د قه دگو هیژت.

(۲) بوخاری و موسلم ژ ئەنه سی قه دگو هیژن.

وبه ران بهر قی ژنکا سهر که فتی ژنکه کا دی یا سهر نه که فتی هه یه
 ئەو ژى ئەو هه قەدریا مه شاعری زه لامی خو دکەت، یه عنی:
 دەمی ئەو دبینت زه لامی وی یی ب خه مه یان ژ بهر ئەگه ره کی ژ
 ئەگه ران یی بیته نگه دی وه سا د خو ئینته دەر کو ئەو یا
 که یفخوشه، یان بهر و قازی قی چه ندی دەمی ئەو دبینت زه لامی
 وی یی که یفخوشه دی رابت نه عیما خو ترش کهت وه سا د خو
 ئینته دهری کو ئەو یا عیجز و بیته نگه، و ئەو ب قی کاری خو
 - دبت بیی ب خو بجه سیی - خو ل بهر زه لامی خو سار دکەت!
 و ئەو ژنکا بقی د چاقی زه لامی خو دا یا مه زن بت دقیت هندی
 ژى بیت ضه غطی ل سهر مه شاعری خو بکهت، دا پشکداریی
 د مه شاعری زه لامی خو دا بکهت، راسته ئەقه کاره کی ب ساناهی
 نینه به لی دقیت ژ بیر نه کهین کو ههر سهر که فتنه کا هه بت باجه کا
 مه زن پی دقیت.

عائیشا د گوتنه کا خو دا دبیرت: غیرهت بو من ل سهر ژنکه کی
 چی نه بوویه هندی بو من ل سهر خه دیجایی چی بووی، ههر چه نده
 ئەو مر بوو بهری ئەز شوی ب پیغه مبهری بکهم ژى، هندی هند
 پیغه مبهری - سلاق لی بن - به حسی وی دکر، ئینا من جاره کی
 گوتی: ههر وه کی ژ خه دیجایی پیقه تر چو ژنک د دنیایی دا
 نه بوویه؟ خودی ئیکا ژ وی چیتر دا ته! گوت وی ب عیجری قه
 گوت: ﴿خودی که سین ژ وی چیتر نه داینه من، وی باوهری ب من
 ئینا دەمی خه لکی کوفر ب من کری، و ئەز راستگو دريخستم دەمی

خه لکی ئەز دره وینم دره یخستیم، و ب مالی خو هاری من کر ده می
 خه لکی هاریکاری ژ من قه پری، و خودی عه یال ژ وی دانه من ﴿
 پشتی پیغه مبهری - سلاق لی بن - ئەف چهنده گوئی، عائیشایی د
 گهل خو سوژ دا ئیدی ئەو به حسی خه دیجایی نه کهت.

و ژ قی حه دیسی بو مه ئاشکهره دبت کو تشتی خه دیجه د
 چاقین زهلامی وی دا مهزن کری کو پشتی مرنا وی ژی ئەو
 ته حه ممولا هندی نه کهت ئیک به حسی وی بکهت پشکداریا وی
 بوو د مه شاعرین زهلامی وی دا، ههر وهسا هاریکاریا وی بوو بو
 وی.

ههشت: سوپاسیا زهلامی ل سهر قه نجیا وی:

جاره کی پیغه مبهری - سلاق لی بن - وه عزهک ل ژنکان کر
 وگوئی: ﴿تَصَدَّقْ فَإِنْ أَكْثَرُكَ حَطَبُ جَهَنَّمَ - خیران بکهن بارا پتر
 ژ هه وه پیهلکریی ئاگرینه ﴿ژنکه کی گوئی: بوچی ئەه
 پیغه مبهری خودی؟ پیغه مبهری - سلاق لی بن - گوئ: ﴿لَأَكُنَّ
 تُكْثِرَنَّ الشَّكَاةَ وَتَكْفُرَنَّ الْعَشِيرَ - چونکی هوین گه لهک دهف ب
 گارنده نه، وهوین کافریی ب قه نجیا زهلامین خو دکهن ﴿^(۱)
 و د ریوایه ته کا دی دا هاتیه: ﴿لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ، ثُمَّ
 رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ - ئەگەر عه مرئ خو

(۱) موسلم ژ جابری کوپی عه بدلاهی قه دگو هیژت.

هه میی تو قهنجیی ل ئیک ژ وان بکهی، پاشی وی تشتهک ژ ته دیت دی بیژت: من خیرهکا ب تنی ژی ژ ته نه دیتییه ﴿^(۱)﴾.

ژ قی حه دیسی دیار دبت کو ژ بیرکرنا قهنجیی زهلامی ژ بهر کیماسی یان ته خسیرهکا وی ژنکی د چاقین خودی دا دشکیئت، ووی هیژای چوونا ئاگری دکهت.. ئەقە ل ئاخهرتی، و د دنیا یی ژی ئەو ل نک زهلامی بی قیمهت دبت، و ژ لایهکی دی قه ئەقە چهندا هه دبتە ئەگهرا پهیدا بوونا گرفتاری وئاریشه یان د مالی دا.

قیجا ئەو ژنکا ب وژدان بت چی نابت قهنجیی زهلامی خو هه میان گوری خهلهتی ونه قهنجیهکا وی بکهت، پیغه مبهه - سلاق لی بن - دبیزت: ﴿لَا يَنْظُرُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى امْرَأَةٍ لَا تَشْكُرُ لِرَوْحِهَا وَهِيَ لَا تَسْتَغْنِي عَنْهُ﴾ - خودایی پاک و بلند بهری خو نادهته وی ژنی یا سوپاسیا زهلامی خو نه کهت ئەو نه شیئت خو ژ وی بی منهت بکهت ﴿^(۲)﴾.

نه ه: قهشارتنا نهینی وکیماسیی زهلامی:

وهکی بهری نوکه ژی مه گوئی چو مروقین بی عهیب نینن، وکانی چاوا یا فهره ل سهر زهلامی کیماسی ونهینیین ژنکا خو د ناڤ خه لکی دا بهلاق نه کهت، ئەگهه خو ئەو خه لک مرقین وان یین نیژیک ژی بن، هه وهسا - وبه لکی پتر ژی - یا فهره ل سهر ژنکی

(۱) قی ریوایهتی ژی موسلم قه دگو هیژت به لی ژ ئبن عه بیاسی.

(۲) به ززار ژ عه بدلاهی کوپی عه مری قه دگو هیژت.

ژی کیماسی ونهینیین زهلامی قهشیرت، نهگهر وی بقیت مالا وی
یا بی گرفتاری بت .

وچونکی ژن ومیر ژ ههمی کهسان پتر د نیژیکی ئیکن
مسوگهر نهو ژ ههمی کهسان پتر دی ب سهر عهیب وکیماسیین
ئیک ودو هلبن، و (نصووصیین شهرعی) مه ل هندی ئاگه هدار
دکهن کو بهلاقرنا سهر ونهینیی وکیماسیین خه لکی ئیک ژ
سالوخه تین کریتته یین خودی وپیغه مبهری وی حهز ژی نه کهن،
وهیشتا پتر نهگهر نهو چهنده د ناقبهرا ژن ومیران دا بت،
وچونکی ژنک پتر ژ زلامی یا دهق ب گازنده و بینته نگه (ته شدید)
پتر یا ل سهر وی هاتیه کرن د قی مه جالی دا.

عهبدللاهی کوپی عه بباسی د سهر هاتیه کا دریژ دا
قه دگو هیژت: کو جاره کی ئیبراهیم پیغه مبهر هاته مه که هی سهر
مالا کوپی خو ئیسماعیلی بدهت، ده می نهو گه هشته مالا وی، نهو
ل مال نه بوو، ژنکا وی ل مال بوو، ئیبراهیمی گوئی: کانی زهلامی
ته؟ وی گوئی: یی چووی بو مه رزقه کی کو م دکهت، ئیبراهیمی
گوئی: حالی هه وه چیه؟ وی - بیی ئیبراهیمی بنیاست - گوئی: نه
چ حاله، نه م دبر سینه، مه چو نینه .. ودهست ب گازنده یان ژ
سهر و بهری خو کر، ئینا ئیبراهیمی گوئی: نهگهر زهلامی ته هاته قه
سلاقان لی بکه و بیژی: بلا دهر ازینکا خو بگو هوپرت! گا قا
ئیسماعیل زقیری وژنکا وی به حسی میقانی وان یی غه ریب کری،
وبه حسی سهر و بهری وی بو کری، ئیسماعیلی گوئی: نهو بابی

منه، ووی فهرمانا ل من کری ئەز ته بهردهم، هه‌ره مالا بابی خو..
 وپشتی دهمه‌کی دی هه‌ر ئەو سهرهاتی دوباره بوو‌قه، به‌لی ژنکا
 ئیسماعیلی یا نوی گو‌تی: حه‌مد بو خودی بت! حالی مه یی باشه،
 خودی دی قه‌تینت. ئینا ئیبراهیمی گو‌تی: ئە‌گه‌ر زه‌لامی ته
 هاته‌قه سلاقان لی بکه و بیژئی بلا ده‌را‌زینکا خو موکم بکه‌ت ^(۱).

ژ قی حه‌دیسێ ئاشکه‌را دبت کو ب دیتنا ئیبراهیم پیغه‌مبه‌ری
 – سلاق لی بن – ژن بو مالا خو وه‌کی ده‌را‌زینکییه، و ئەو ژنکا
 ناخو‌ییا مالا خو بو خه‌لکی بیانی بیژت، و گازنده‌یان بکه‌ت، ئەو
 یا ژ هه‌ژی هندی نابت کابانیا مالا پیغه‌مبه‌ره‌کی بت.

ول قیری مه‌سه‌له‌کا شه‌رعی هه‌یه دقیت ئیشاره‌ت بو بیته‌دان:
 زه‌لامی ئە‌گه‌ر هنده‌ک ژ مافی ژنکی خوار، وزۆردری لی کر، یان
 ته‌خسیری د خودانکرن ونه‌فه‌قا وی دا کر، دورسته بو وی ئەو
 گازنده‌یا خو بکه‌هینته که‌سه‌کی پیغه‌ بیته‌ حه‌قی وی بو بزق‌رینت،
 وه‌کی حاکمی یان مرو‌قه‌کی مه‌زن، به‌لی ئە‌گه‌ر ئەو گازنده‌یا خو ل
 نک ئیکی چو پیغه‌ نه‌ئیت بکه‌ت، بو هندی دا زه‌لامی خو د نا‌ف
 خه‌لکی دا بشکینت و بیژت: دی تولا خو ب قه‌ په‌نگی لی قه‌که‌م..
 ئە‌قه‌ کاره‌کی نه‌ یی دورسته، و‌گونه‌هه‌.

(۱) ئیمامی بوخاری قی سهرهاتی قه‌دگو‌هیزت.

دهه: شاره‌زایی و خو دویرکړنا ژ خه‌له‌تیاڼ:

وئۀه ژئ تشته‌کئ فـه‌ره بـو ژنـکئ دا مـالا خو ژ ئارـيشـه‌يان بـيارـيژت، وـمـه‌خـسـه‌دا مـه ب شـاره‌زايي ل قـيـري (ئه‌تـه‌کـيـتـيـن دبلو ماسينه!) يـيـن خو ژن دقـيـت خو تـيـدا شـاره‌زا بـکـه‌ت، گـه‌لـه‌ک مروقيـن هـيـن دتـيـگـه‌هـسـتي وزانـانـه، بـه‌ئـي گـرـفـتـاريـان وـان يـا مـه‌زـن ئه‌وه ئه‌و د کارئينا نا قئ زانينا خو دا نه د (مووه ففه‌قن)، چونکئ زانينا خو د واقعي دا ب پـه‌نـگـه‌کـئ دـورـسـت ب جـه نـائـيـنـن، يـه‌عـنـي: دبت ژنکه‌ک هـه‌بت گـه‌لـه‌ک يـا ب کـيـرـه‌اـتـي بـت بـو مـالا خـو، وـيـا گـوـهـدار بـت بـو زه‌لامئ خو، بـه‌ئـي داخـوازيـن خو بـيـخـته د هـنـدـه‌ک دهمين نه يـيـن مـوـنـاسـب دا، وـه‌کـي دهمـئ زه‌لام ژ کاري دژږته‌قه هـيـژيـئ وـهـسـتـيـاي ل بـه‌ر دهرگه‌هي (قائيمه‌کا ئه‌خـبـاريـن نه‌خوش) بو ب پـيـژ بـکـه‌ت: فلان تشت نه‌مايه، ئه‌م دموحتاجي فلان تشتینه، ته بوچي فلان تشت نه‌ئينايه، پا تو دزاني فلان کهس ژئ مـر.. وـهـتـد!

يان دهمئ د مال دا د گـه‌ل زه‌لامئ خو يا ب پيـسـتـريـن سـه‌روـبـه‌ر بـت، وگـا قـا ژ مـال دهردکه‌قت دئ بيژئ بويکا ل بن پـه‌ريـئ يـه وـه‌سـا خو دخه‌ملينت.

يان نه‌گـه‌ر بـزـانـت زه‌لامئ وئ حـه‌ز ژ مروقه‌کي يان مـالـه‌کـئ ناکه‌ت، يان پئ نه‌خوشه ئه‌و تيکه‌ليا وان بکـه‌ت، ئه‌و رابـت بـيـسـت وچار سه‌عه‌تان مه‌دحيـن وان مروقان ووي مـالـئ بـکـه‌ت.

ونموونه ل سهر قى چهندى گهلهكن ئەم نه شيين ههميان
 بيژين، ب تنى مه دقيت بيژين: ژن دقيت قان مه سەلان - ئەوين
 گهلهك كهس هزر دكهن دېچويكن - ژ بير نه كهت، چونكى ئەو
 كارتېكرنه كا بهرچاډ ل سهر حالى مالا وى دكهن.

و ل دويماهيا قى فقهري مه دقيت شيره ته كا كو مكه ر بو هه وه
 قه گيرين ژنكه كا تيگه هشتى ل كچا خو كربوو ده مى وى
 شويكرى، وهكى كتيبين (توراشى) بو مه قه دگوھين، ئەقى ژنكى
 گوته كچا خو:

" كچا من نوكه تو دى وى مالى هيلي يا تولى مه زن بووى، وتو
 دى چيه ماله كى تو چو ژى نزانى، ودى چيه نك مروقه كى تو
 نه عه لمتيى، قيجا تو خو بو وى بكه خدام ئەو دى بو ته بته
 خولام، وتو دهه تشتان بو وى بپاريژه ئەو دى بو ته بته مال:

يا ئيكى و دووى: يا قانع به ب حالى وى، وتشتى بيته ته تو
 گوهداريا وى بكه.

ويا سىي و چارى: جهى چاډ و دفنا وى بپاريژه، بلا ئەو وى
 تشتى ژ ته نه بينت و بيهن نه كه تى يى وى پى نه خوش بت.

ويا پينجى وشه شى: چاقى خو بده ده مى خوارن ونقستنا
 وى، چونكى كه ربا برسى يا سوژه كه، وقه ره قاندنا خه وى يا ب
 قه هره.

ویا حهفتی وههشتی: مالی وی بیاریزه، وسه خبیريا عه یالی وی بکه.

ویا نه هی وده هی: ئه مری وی نه شکینه، وسررین وی به لاق نه که، چونکی نه گهر ته نه مری وی شکاند دلی دهر حه قا ته دا دی تژی که رب بت، وسررا وی نه گهر ته به لاکر تو ژ غه درا وی یا ئیمن نابی.

پاشی هشیار بی! که یفا خو ل نک نه ئینی دهمی ئه وی بی ب خه م، وخو ب خه م نه ئیخی ل نک وی دهمی ئه وی بی ب که یف."

ئهو شیره تا ژنکه کا خودان سه بوړ بوو بو کچا وی نه گهر هات ووی قیا د گهل زه لامی خو یا دلخوش بت، ومالا وی یا بی گرفتاری بت.

پراوہستانہ کا دی د گہل زہلامی

وحہ تا ویئہ ل بہر چاقین زہلامی پتری روہن بت پراوہستانہ کا
دی مہ د گہل وی ہئیہ، دا ئہو ہزر نہکےت ہمی تشت خہما
ژنکیئہ، وہمی گاقان یا کیم دقیت بارا وی بت۔

وقی پراوہستانا خو ئہم دی ل سہر چہند خالہکان لیقفہ کھین:

یا ئیکی: موراعاتا ہست ومہ شاعرین ژنکی:

پیٹقیہ ل سہر زہلامی بزانت ہندی ژنکہ مہ خلوقہ کا نازکترہ ژ
وی، لہو ئہو پتری ہوجہیی (موراعاتا ہست ومہ شاعرانہ)،
ویغہمبہر۔ سلاڈ لی بن۔ دبیرتہ زہلامی: ﴿ فَإِنَّ لِرَّوَجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا
۔ ہندی ژنکا تہیہ حقی وی ل سہر تہ ہئیہ ﴾^(۱)، و ژ حقی وییہ
ل سہر زہلامی زہلام شوعوورا وی نہشکینت، وئیکا ہند نہکےت
ژن وہ ہست بکےت کو ئہف زہلامہ ئہوی د گہل وی دا دژیت ہند
ژ مہجالی خو نادہتی ئہو جارہکی یا دلی خو بو دبیرت، یان
گازندہیہ کا خو بو بکےت، دقیت ئہو وہ ہست بکےت ئہف زہلامہ
ہہ قالہکی نیزیکہ، ل شوینا دہیک وبابین وییہ ئہو دشیت

(۱) موسلم ژ عہدللہمی کوپی عہمری قہ دگوہیژت۔

شعووری ب پرهم و دلوځانيی د گهل بکته، دشیټ دلی خو بو
 څهکته ویا سهری خو دا بو بیژت بیی ههست بکته کوئو ب
 چاڅه کی کیم یان ب بینه کا تهنگ یی گوهداریا وی دکته.

یا دووی: ته قدیرا باری وی یی گران:

د نافه زه لاما ن دا گه لهک یی هین هزر دکن ژن چو زه حمه تی
 نابهت، دبیزن: ما ئو چ دکته؟ سپیدی هتا نیقاری یا د مال دا
 پویشنشتیه، وئو مین زه حمه تی دبهین وخو دوهستینین، وتشت
 هه می حازر دئینه بهر دهستی وی! وئو ب خو ئه گهر پوژه کا ب
 تنی مال ب مینته ب هیقیا ئیک ژوان څه، ئه و دی زانن کو
 زه حمه تا ئه و ژ دهرڅه ی مالی دبینن قهت یا مه زتر نینه ژ وی
 زه حمه تی یا ژنک د مالی دا دبینت، ئه څه ژبلی وان ژنکان ئه وی
 دانه کی پوژوی یان پتر ژ دهرڅه ی مالی کار دکن، پاشی دزڅر نه مالی
 وکاری مالی ژی دکن.

زه لام دقیت بزانت کو ئه څی چه ندا هه زه حمه ت ووهستیانه کا
 زیده پی دقیت، وهر چو نه بت دقیت ئه و ته قدیرا څی وهستیانی
 بکته، و ژ بهر څی ئیکی بوو پیغه مبهری - سلاڅ لی بن - کاری
 ژنکی د مالا وی دا ئینا ریزا جیهادا د پیکا خودی دا، ههر
 وهسا وی خیرا وی ژنکی یا ب بجویکی دمورت هندی خیرا
 شه هیدی لی کر، قیجا ژ څی چه ندی بزانت کانی ته قدیرا ئیسلامی
 بو وی وهستیانی یا ژنک د مالی دا دبینت چه نده؟

یا سیی: ئیک ب ئیکی:

ئەگەر تەقدیرا زەلامی بۆ ژنکی وکاری وی یا ب قی پەنگی بت،
وئەو حەجمی وی وەستیانا ژنک دببنت ب دوستی بزانت، هنگی
ئەو ل وی یی ب هیجەت نابت، وچی گاڤا خەلەتیەک یان
تەخسریەک ژئی دیت ئیکسەر وی تاوانبار ناکەت، و دەست نادەتە
ب کار ئینانا عقووبی.

پیغەمبەر - سلاق لی بن - دببژت: ﴿ لَا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ
كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ - خودان باوەرەك (زەلامەك) بلا
كەبا خو نەهاقیتە خودان باوەرەکی (ژنكەکی) ئەگەر وی كەرب ژ
پەوشتەکی وی قە ببت ئەو ب پەوشتەکی وی یی دی دی رازی
بت ﴿^(۱).

مەعنا: دقیت مروڤ ئیکی ب دەتە ب خاترا ئیکا دی، وژنكا
خودان باوەر هەر چاوا بت باشیین وی دی ژ خەلەتیین وی دپتر
بن، قیجا خەلەتیەكا وی بلا هەمی باشی وقەنجیی وی ل بەر
چاقین زەلامی نەقەشیرت.

و د قی دەلیقەیی دا سەرھاتیەك ژ ئیمامی عومەر دئیتە
قەگوهاستن یا د جهی خو دا ئەم ل قییری بۆ بیرئینان ل بیرا
زەلامان بینینەقە:

(۱) موسلم ژ ئەبوو ھودیرە قەدگوھیزت.

جاره کی زهلامهك هاته نك ئيمامي عومهر، دا شكائيتته كي ل
 ژنكا خو بكهت كوي يا بي تبعهته، عومهر ل مال بوو، نهو مال بهر
 دهرگه هي ههتا عومهر دهركهفت، دهنگي ژنكا عومهری هاته گوهان
 ههفركي دگهل عومهری دكر ودهنگي خو ل سهر بلند دكر،
 وعومهر يي بي دهنك بوو نه دناخفت، گاڤا وي نهف چهنده ديتي
 زقپري قه، عومهری گازيكری وگوټي: ته چ دقيا؟ وي گوټ: نهز
 هاتبووم دا شكائيتي ل ژنكا خو بكهه بهي من ديت ژنكا ژيا من
 چيتر نينه! قيجا من گوټ: نهگهر نهفه حالي عومهری بت دگهل
 دژواريا وي پا ههما حالي من يي باشه!

عومهری گوټي: براي من! نهز تهحه ممولا وي دكهه ژ بهر وان
 حهقين وي ل سهر من ههين، نهو زادي من دلينت، وناني من
 دپيژت، وجلكين من دشوت، وعهياي من ب خودان دكهت، وبهری
 من ژ حهرامي وهرديگيرت، ژ بهر هندي نهز تهحه ممولا وي دكهه.
 وي زهلامي گوټ: ژنكا من ژي قان ههمي كاران دكهت.. عومهری
 گوټي: قيجا پا تو ژي تهحه ممولا وي بكهه، مهسهله دهمهكي
 كورته!!

مهعنا: ههر جارهكا ته تشتهك ژ ژنكي ديت يي ته پي نهخوش
 بت، بيرا خو ل وان گهلهك تشتان بكه يين نهو بو ته دكهت وته پي
 خوش، وههر جار بيرا خو ل هندي بينه كو دنيا دهليفهيهكا كورته
 ب بهر هندي ناكهفت تو وهريسي بيخيه ههفكا خو.

دان وستاندن بناخهیی سهرکه فتنیه

وهکی بهری نوکه ژی مه گوټی: مال ئه و لبنا سهره کییه یا دیواری جفاکی ژی دورست دبت، ژ بهر قی چهندی ئیسلامی خه مه کا مه زن ژ دورست کرن و ب هیژکرنا مالی خواریه، و خواستیه ههردهم په یوهندی د ناچه را نه دماي مال دا د ساخله م بن، و ل سهر بناخهیی قیان و دلوقانی و د ئیک و دو تیگه هشتنی دئا فاکری بن، و ئه و په یوهندی ب قی پهنگی نابن هندی (حوار) ودان وستاندنا هیمن ورهئی وهرگرتن و مشیوره ت د ناچه را ژن و میړان دا نه بت.

وتشته کی ناشکراهیه کو چو مال نینن و نابن هنده ک جاران هنده ک پهنگی ناریشه و گرفتاریان سهری لی هل نه دهن، و هندک جاران فرک نه ها قیټی و بایی خیلافی ب سهر دا نه ئیت، و یا غه ریب نینه ژن و میړ هنده ک جاران سهر هنده ک مه سه لان ب هه قری بچن، و خو پیروزترین مال - کو مالا پیغه مبهری بوو سلاق لی بن - ژ قی چهندی یا پاراستی نه بوو، به لی یا غه ریب ئه وه ده می جاره کی پهنه کی خیلافی ل سهر مه سه له کی د ناچه را ژن و میړان دا پوی بده ت، ل شوینا کو ئه و ههر دو دهرگه هی بو دان وستاندنی قه که ن، وهر ئیک گوهداریا لای دی بکه ت، دا پیکفه وان (نوقطان) یین

ئەو ل سەر ب خىلاف چووين پاكەن، ئەو پرى بدەنە تىكچوون و
 (تەشەننوجى) كوپەيوەندىيىن وان پوژ بو پوژى بەر ب خرابىي
 قەببەن، ل شوينا كو ھەر ئىك ژ وان ب پەنگەكى عەمەلى باوهرىي
 ب (حوار وشوورايى) بينت، پابت (ئىستبداد و دكتاتورىيەتى)
 ب كار بينت.

قېجا ھەتا ژن وميرل ھەمى دەمان دەرگەھى بو (شوورايى)
 ودان وستاندنې بەيلنە قەكرى، دقيت ئەو بىرا خول ھندى
 بيننەقە كو ئىك ژ سالوخەتېن كەسىنيا موسلمانى ئەو ئەو
 مروقەكى (موستەبد) نىنە ب رەئىا خو، خودايى مەزن دەمى
 بەھسى خودان باوهران دكەت، دىيژت: ﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ ﴾
 (الشورى: ۱۸) مەعنا: خودان باوهر ئەون يىن دەمى كار
 وكريارېن خو دا شوورايى ب كار دئىنن، وپى نەقيت بىژىن: دان
 وستاندن ستوينا سەرەكى يا شوورايىيە.

ويىغەمبەرى - سلاق لى بن - د ژيانا خو دا ب پەنگەكى عەمەلى
 ئەق چەندە ب جە دئىنا، ھەقالى وى يى ناقدار (ئەبوو ھورەيرە)
 دىيژت: من نەدەيت كەسەكى ھندى پىغەمبەرى - سلاق لى بن -
 مشيورەتا ھەقالىن خو كربت وىر وبوچوونىن وان وەرگرت بت ^(۱).
 وئەق چەندە قاعىدەيەكى گشت بوو د ژىنا پىغەمبەرى - سلاق
 لى بن - د گەل صەحابىيىن وى ل دەمى تەناھىي، و د گەل وان ل

(۱) ترمذى قى گۆتتا وى قەدگۆھىزت.

دهمی شه‌ری، د گهل هه‌قالین خو ژ دهرقه‌ی مالی و د گهل خهلکی
 مالا خو ب خو ژی دهمی د گهل وان دما ب تنی د مال دا..
 ودهمی ئەم سیره‌تا پیغه‌مبه‌ری - سلاق لی بن - د مالا وی دا
 دخوینین بو مه‌ ئاشکه‌را دبت کو دان وستاندن و (حوار) ئەوا
 هندەك جارەن گهرم دبوو وکیمتر جارەن دگه‌هسته‌ دهره‌جا دژواری
 ژی تشته‌کی غائب نه‌بوو د قی مالی دا، ههر چه‌نده‌ دقیت ئەم ژ بیر
 نه‌که‌ین کو عه‌ده‌تی قوه‌یشیان نه‌بوو کو چو جارەن ئەو هند پریکی
 بده‌نه‌ ژنکی کو د به‌ر زه‌لامی خو پرا باخفت، به‌لی پیغه‌مبه‌ر - سلاق
 لی بن - یی قوره‌یشی یی وه‌سا نه‌بوو. عومه‌ری کوپری خه‌ططابی
 دبیرت: مه‌ قوره‌یشیان پری نه‌دا ژنکین خو کو د به‌ر مه‌ پرا باخفن،
 دهمی ئەم هاتینه‌ نك ئەنصاریان مه‌ دیت ئەو هندەك مروفن ژنکین
 وان د به‌ر وان پرا دناخفتن، ئینا ژنکین مه‌ ژی چاډ ل ژنکین وان
 کر، پوژه‌کی من ل ژنك خو حه‌یتان‌د وی، وی به‌رسقا من
 دا ئینا من ئەڤ چه‌نده‌ ب عه‌جیبی ڤه‌ وه‌رگرت کو ئەو د به‌ر من پرا
 باخفت، ئینا وی گوته‌ من: بوچی تو ب عه‌جیبی ڤه‌ وه‌ردگری ئەز
 د به‌ر ته‌ پرا باخقم، ئەڤه‌ پیغه‌مه‌ره‌ - سلاق لی بن - ژنکین وی د به‌ر
 پرا دناخفن، وئیک ژ وان پوژی هه‌می حه‌تا دبتە شه‌ڤ د گهل وی
 ناناخفت؟ ^(۱)

(۱) بوخاری قی گوټنی ریوایه‌ت دکه‌ت.

دهمى ژنكا عومهرى ئەف ئاخفتنه گوتى، عومهر بى دهنك بوو، چونكى ئەو ژ پيغه مبهري - سلاق لى بن - چيتر نينه، ئەگەر بو زهلامى كيماسى با ژنك د بهر وي را باخفت، يان دان وستاندنې حهتا يا دژوار ژى د گهل وي بكهت، پيغه مبهري - سلاق لى بن - ئەف چهنده نه دكر، و ژ لايه كى دى قه ئەف سهرهاتيه بو مه ئاشكهره دكهت كو پيغه مبهري - سلاق لى بن - د قى سالوخه تى توند دا بهرانبهر ژنى چاف ل عه شيره تا خو ژ قوره شيان نه دكر، وي ئەف چهنده ب كيماسى نه دزاني، چونكى ئەو ژ وان كه سان نه بوو يين دگوت: د باشى و خرابيان دا ئەزى د گهل عه شيره تا خو، وهكى هندهك نه زان دبيژن!

وپيغه مبهري - سلاق لى بن - دهمى مه جال ددا ژنكي خو كو دان وستاندنې د گهل وي بكهت، تبiece تى ژنكيني يى لاواز ژ بيرا خو نه دبر، و ل سهر بناخه يى قى تبiece تى لاواز - يان بلا بيژين يى نازك - وي بهر سقا وان ددا، جاره كى پيغه مبهري - سلاق لى بن - ل سهره كى بوو، عائيشا دبيژت: بارى من يى سق بوو ل سهر حيشرتراكا رههوان بوو، وبارى صه فييايى يى گران بوو و ل سهر حيشرتراكا له غهر بوو، و ژ بهر وي كاروانى مه قه دما، ئينا پيغه مبهري - سلاق لى بن - گوت: بارى صه فييايى بداننه سهر حيشتراكا عائيشايى، دا ئەم گيرو نه بين، گا قا من ديتى وان ئەف چهنده كر (و ژ بير نه كهن عائيشا و صه فييا هه ويين ئيك بوون) من گوت: وهى! پا ب خودى ئەف جوهيه شيا پيغه مبهري!

ئینا پیغەمبەری - سلاق لی بن - گوته من: دهیکا عەبدللاهی
باری ته یی سقکه وباری صەفیاییی یی گرانە مه گیرۆ دکەت لەوا
مه ئەف چەندە کر.

عائیشایی ب عیجزی قە گوٹ: ما تو نه ئەوی یی دبیزت: ئەز
پیغەمبەری خودیمە؟!

پیغەمبەر - سلاق لی بن - گرنژی وگوٹی: ما ته شکە د وی
چەندی دا هەیه، دهیکا عەبدللاهی؟!

عائیشایی جارەکا دی گوٹ: ما تو نه ئەوی یی دبیزت: ئەز
پیغەمبەری خودیمە، بۆچی تو عەدالەتی ناکی؟!

هنگی بابی وی ئەبوو بەکری گوھ ل ئاخفتنا وی بوو، ئینا ب
نک قە هات وشەقەک دانایی، ئینا پیغەمبەری - سلاق لی بن - گوٹی:
هیدی ئەبوو بەکر. ئەبوو بەکری گوٹی: ما ته گوھ لی نینە یا
چ دبیزت؟ پیغەمبەری - سلاق لی بن - گوٹی: ما تو زانی غیرەت وه
ل ژنکی دکەت بنی نهالی وسەری نهالی ژیک جودا نهکەت!

ب قی رەنگی پیغەمبەری - سلاق لی بن - ئەم فییری هندی
کرین کو ب گرنژین و صەبر قە تەحەممو لا وان گوتنین ژنکی
بکەین یین خو هەندەک هزر دکەن ئەو گەلەک ژ خەطەر و دژوارن ژی،
هەندی مەسەلە یا گریدای بت ب وی تەبەعەتی لاواز قە یی ژنک
ل سەر هاتینە چیکرن.

ويښخه مبهري - سلاډ لي بن - ژنکين خو وهسا تيگه هاند بوون
 کو ئيک ژ وان حهقي هه ي د وان مهسه لان دا يين په يوه ندي ب وي
 ب تني قه ههين نهو سهر ب خو بريارا خو بدهت، ووهسا تي
 نهگه هت کو بيي زهلام چي نابت نهو تلا بري خويي بکهت - وهکي
 دئيتنه گوتن -، هه چهنده وي هه ردهم ته نکيد ل سهر گرنگيا
 شوورايي ووهر گرتنا ره نيا يي بهرانبهر دکر، دهیکا موسلمانان
 مهيموونا کچا حارثي جاريهک هه بوو، د ريکا خودي دا نازا کر،
 پوژا پيځه مبهري - سلاډ لي بن - چوويه مالا وي، وي گوټي: نه ي
 پيځه مبهري خودي، ته زانيه کو من جاريه خو يا نازا کري؟
 پيځه مبهري - سلاډ لي بن - گوټي: ته وه کر؟ وي گوټ: به لي،
 پيځه مبهري - سلاډ لي بن - گوټ: نهگه ر ته نهو دابا مال خالانين
 خو خيرا ته دا يا مهزتر بت ^(۱).

ژ قی چهندي ژي و مه ناسکه را دبت کو پيځه مبهري - سلاډ لي
 بن - ژنکين خو وه تي نهگه هاند بوون کو چي نابت ئيک ژ وان بيي
 وي چو کاران بکت، لهو وهکي مه ديتي ئيک ژ وان سهر بخوييا
 که سينيا خو دپاراست، بيي مهسه لا دان وستاندن وحواري د کار
 وبارين مهزن و بچويک دا (لهغو) بکهت.

و ژ بهر گرنگيا دان وستاندني د ناقبه را ژن وميران دا
 پيځه مهت پاراستنا مالي ژ ره شه بايین گرفتاريان، شهريعه تي

(۱) بوخاري قه دگو ميژت.

هژماره کا حوکم وئە حکامین پە یوهندی ب مال و عە یالی قە هە ی
 ب ئتتفاق و رازیبوونا ژنکی و زە لامی قە گریدان، و حە ق نە دایە ئیک
 ژ وان بیی یی دی پریاری بدەت. . و پیغە مبهری - سلاق لی بن -
 ب پە نگە کی عە مە لی بو مە دایە زانین کو پیئتقیه خو د مە سە لین
 گە رگ ژ ی دا زە لام رە ئیا ژنکی وەرگرت، و کاری ژ ی ب رە ئیا وی
 بکە ت ئە گەر یا د جە ی خو دا بت.

ل سالا شە شە ی مشە ختی پشستی پیغە مبهەر - سلاق لی بن - ل
 نە لا حو دە ی بیی صولحە ک د گە ل کافرین مە کە ه ی گریدای،
 و ئتتفاق ل سەر چە ند شە رتە کان کری یین صە حابیین وی
 هزرکری ئە و بو وان کیماسیە، ئیک ژ وان شە رتان ئە و بوو
 پیغە مبهەر و هە قالین خو ئە ق سالا ب زقە نه قە و سالا کە دی بینە
 مە کە ه ی بو کرنا عومری، پیغە مبهری - سلاق لی بن - گو تە هە قالین
 خو: پابن قوربانین خو قە کوژن، و سە رین خو ب تراشن. بە لی کە س ژ
 وان وە نە کرا سی جارن پیغە مبهری - سلاق لی بن - ئە ق فەرمانە ل
 وان کر بە لی کە سە ک ژ وان فەرمانا وی ب جە نە ئینا، ئینا
 ئە و ب عیجزی قە پابوو و چو نک (أم سلمه) یی، و سوحبە تا خو د
 گە ل صە حابیین خو بو وی کر، ئینا (أم سلمه) یی گو تی: ئە ی
 پیغە مبهری - سلاق لی بن - تە دقیت ئە و فەرمانا تە ب جە بینن؟
 دەرکە قە و د گە ل کە س ژ وان نە ئا خقە حە تا تو قوربان ی خو
 قە دکوژی و سە ری خو د تراشی. پیغە مبهری - سلاق لی بن - وە کر

وهكى ژنكا وى گوتىي، گاڤا سهحابيان ديتى وى ئەڤ چەندە كر،
ئەو ژى ھەمى رابوون وچاڤ ل وى كر^(۱).

ئەڤ ھەدىسە ھندى دگەھىنت كو پيغەمبەرى - سلاڤ لى بن -
ھند مەجال دابوو ژنكىن خو كو ئەو رەئيا خو د مەسەلەين گرنىڭ
ژى دا بىدەن ودان وستاندى د گەل پيغەمبەرى - سلاڤ لى بن -
سەرا بىكەن، قىچا چاوا پرى ل وان بىتە گرتن كو ئەو بىر
وبوچوونىن خو د وان مەسەلان دا ئاشكەرا بىكەن يىن پەيوەندى ب
مال وعەيالى وان قە ھەي، يان ژيانا وان يا تايبەت؟!

(۱) بوخارى قەدگومىرت.

هەر ئېك وەقەى وى

وئېك ژ ئەگەر ئىن مەزىن مالى ژ نەخۇشى وگرفتارىان دپارىژت زانىنا هەر لايەكى بو وان حەقېن وى ل سەر لايى دى هەين، بو ھندى دا ئەو تىشتەكى زىدەتر ژ حەقى نەخوازى، يان چۈننە چۈننە ئەو ھەست ب ھندى نەكەت كو حەقى وى يى ھاتىيە خوارن ئەگەر ھات ولايى بەرانبەر ئەو تىشت ب ب جە نەئىنا يى ئەو ھزر دكەت كو ئەو حەقى ويىيە.

وھەتا ھەر ئېك ژ ژن وميران حەقى خۇ ويى ھەقالى خۇ ژى ب دورستى بزانت، دا تەخسىرىي تىدا نەكەت، ل قىرى دەورى خۇ پەوشەنپىركنى ب پەوشەنپىريا دىنى دئىت، يەئنى: ھەر ئېك ژ وان شەرىعى خودى د قى دەلىقەيى دا بزانت، وپىگىرىي پى بکەت، ومە دقئىت ل قىرى ب كورتى حەقى ھەر ئېك ژ ھەردو لايان دەسنپشان بکەين وەكى د ئايەت وھەدىسان دا ھاتى.

حەقېن ژنى:

و ل سەرى دى ژ حەقېن ژنى دەست پى کەين، وئەو دېنە دو پىشك: يىن ماددى ويىن نە ماددى.

ئىك: يىن نە ماددى:

۱ - ژ مافىن ژنىيە وى ئازادى د ھلبژارتنا شرىكى ژىنا خو دا ھەبت، و ب چ پەنگان بو ۋەلىي كچكى نابت ئەو وى ب تەعدايى وبى رازىبوونا وى بدەتە شوى.. پىغەمبەر - سلاق لى بن - دىيژت: ﴿ لَا تُنْكِحُ الْأَيْمَ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكِحُ الْبِكْرَ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ - بىژن نائىتە مارەكرن ھەتا گوتنا وى نەئىتە ۋەرگرتن، وكچ نائىتە مارەكرن ھەتا دەستوىرى ژى نەئىتە ۋەرگرتن ﴾^(۱).

۲ - سەرەدەريا باش يا ئاقارى ل سەر بناخەيى قەنجى ۋرەحم و دلوقانىي ھەقى ژنىيە ل سەر زەلامى وى، خودايى گوتنى ئاراستەى زەلامان دكەت دىيژت: ﴿ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ۖ ﴾ (النساء: ۱۹)، يەنى: ب باشى وقەنجى تىكەلى وسەرەدەريى د گەل ژنكىن خو بكن، ونەگەر جارەكى ھەوە تىشتەكى ھەوە ئى نەخوش بت ژ ئىك ژ وان دىت، ھوين كەربا خو نەھاقينى، چونكى دبت كەربىن ھەوە ژ تىشتەكى قەبىن ونەو ب خو خودى خىرەكا مەزن بكتە تىدا.

۳ - زەلام دقيت يى ب غىرەت بت ل سەر ژنكا خو، ووى ژ ھەمى نەخوشى و خرابيان بپاريژت، و ژ پاراستنا ژنىيە ئەو ژ بى ئەمرىا خودى بدەتە پاش، ونەھىلت بەرى وى بكتە گونەھى،

(۱) بوخارى وموسلم ژ ئەبوو ھورەيرەى قەدگويىزن.

خودایی مه زن د ئایه ته کی دا دبیزت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْجِبَارَةُ﴾ (التحریم: ٦) گه لی خودان باوه ران هوین خو و مالا خو ژ ئاگره کی بیاریزن پیهلکریی وی مروّف و بهرن.

٤ - ب جهئینانا هه وجهیی و پیئتقیین وی (یین جنسی) یین کو مه شرووعی زهواج ژ بهر هاتیه حه لالکرن، و ب کار ئینانا ده سپیک و ریخوشکه ریّن قی ب جهینانی.

دو: یین مادی:

١ - مههر (نهخت) وئقه ماله که زلام دده ته ژنی، زهواج پی دورست ببت، و بیی دانا قی مههری زهواج حلال نابت، پیغه مبهه - سلاق لی بن - دبیزت: ﴿أَيُّمَا رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً بِمَا قَلَّ مِنَ الْمَهْرِ أَوْ كَثُرَ لَيْسَ فِي نَفْسِهِ أَنْ يُؤْذِيَ إِلَيْهَا حَقَّهَا، خَدَعَهَا، فَمَاتَ وَلَمْ يُؤْذِ إِلَيْهَا حَقَّهَا، لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ زَانٍ - هه زهلامه کی ژنه کی بینت ب مههره کی کیم یان یی گه لهک، و د دلی وی دا نه بت ئه و وی مههری بده تی، وی بخاپینت، حه تا بمرت و حه قی وی نه ده تی، پوژا قیامه تی ئه و دی ئیته نک خودی و گونه ها زنا یی د ستوی وی دا ^(١).

٢ - نهفهقه، و مهعنا وی ئه وه واجبه ل سهه زهلامی ئه و ژنکا خو ب خودان بکهت و مهصره فی لی بکهت، خوارین و قه خوارین

(١) طه بهرانی ژ جابانی کوردی قه دگو میزت.

وجلکی بو پهیدا بکهت ل دویف پیچیپوونا خو، وواجب نینه ل
 سهر ژنی نهو مالی خو ل سهر زهلام وعه یالی وی صهرف بکهت
 نه گهر خو نهو یا زهنگین ژی بت، خودی دبیرت: ﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ
 رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ (البقرة: ۲۳۳) یه عنی: رزق وجلکی
 وان ژنکان ل سهر وان زهلامانه یین عه یال بو دئینه پالقه دان.

۳ - پهیدا کرنا جهی وخانی کو ژن تیغه بیته حه واندن نهغه
 واجبی زهلامیه، خودی دبیرت: ﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ﴾
 (الطلاق: ۶) ل دویف پیچیپوونا خو هوین - گه لی زهلامان - وان
 ژنکان ل وی جهی ئاکنجی بکهن یی هوین لی دئاکنجی.. وههر
 چهنده ئاخفتن ل قییری ل دور وان ژنکانه یین دئینه بهردان ژی،
 به لی ژی دئینه زانین کو ئاکنجیکرنا ژنی - ب پهنگه کی گشتی -
 واجبه ل سهر زهلامی.

حه قین زهلامی:

وزهلامی ژی هندک حهق هه نه شه ریعه تی کرینه د ستویی ژنی
 دا، به لی چو ژوان د ماددی نینن، ژوان حهقان:

۱ - گوهداریا زهلامی د وان تشتان دا یین بی نه مریا خودی
 تیدا نه بت، چونکی زهلام خودان ومه زنی مالییه، ودقیّت گوهداریا
 مه زنی بیته کرن دا کار ب دورستی ب پیقه بچن.

۲ - پاراستنا مالا زهلامی ومالی وی ژ زهعیپوون وپوچیپوونی،
 وچی نابت ژن بیی دهستویریا زهلامی مالی وی صهرف بکهت یان

خیران ژئی بدهت، یان ب دیاری بدهته کەسی، ئەقە ئەگەر مال مالی زهلامی بت، ژ خو ئەگەر مالی وی بت وی حەقی هەمی وهسا تهسهرووفی تیدا بکەت وهکی وی دقیت.

۳ - و ژ حەقی زهلامییه ل سەر ژنکی ئەو دەرگههیی مالا وی بو وی کەسی قەنهکەت یی وی پی خوش نهبت، ژنک بت یان زهلام بت.

۴ - پهروهدهکرنا عیالی پهروهدهکرنا دورست وخه مخوارنا ژ مالا وی، و ب سهروبه رکرنا مالی، وههژی گۆتنیه کو هندەك زانا بو هندی دچن کو واجب نینه ل سەر ژنی ئەو شولی مالی بکەت، و ئەگەر هات ووی ئەو کر ئەو قەنجیه که ل زهلامی دکەت، وخیره که بو وی حسیب دبت.

۵ - خو خه ملاندن بو زهلامی وپووته کرنا ب سهروبه ری خو.

۶ - چی نابت بو ژنکی ئەو عیبادەتی سوننهت بکەت بیی دهستویریا زهلامی خو ئەگەر یی حازر بت، وهکی گرتنا پۆژیین سوننهت، و ئەگەر وی ئەو چهنده کرو ب دلی زهلامی نهبت ئەو عیبادەت ژئی نائیته قەبویلکرن.

ناقەرىۆك

پەر	بابەت
۳	پیشگوۋتن
۸	خۇپاراستن بەرى چارەسەرىي
۱۶	زەلام و دو دیتننن ھەقدژ
۲۱	كەنگى زەلام يى بەرپسىارە؟
۴۱	وحەتا ژن يا گونەھكار نەبت..
۶۰	پاوەستانەكا دى د گەل زەلامى
۶۴	دان وستاندن بناخەيى سەرکەفتننیه
۷۲	ھەر ئىك وحەقى وى

